

37
42878
CAN POP RETEGANUL.

INTEA VITEAZUL

TRADIȚIUNI
LEGENDE
ȘI
SCHIȚE ISTORICE

BRĂȘOV,

2
TIPOGRAFIA A. MURSIANU

I.

Ardealul este țera poveștilor și a minunilor, cum nu mai este altă țeră sub sóre. Numai în Ardeal a putut trăi Elena, cea mai frumósă femeia cu pěrul de aur, după care Arghir, fiul regelui Acleton, era sě-și pună capul; în Ardeal și-au avut locaș dînele, bălaurii, priculicii, strigoii, moroii, ielele, frumușelele, și din Ardeal s'au dus în alte țeri, după ce aici nici nu le mai cuprindea locul. În Ardeal au trăit și uriașii, acei ciclopî, cari călcau de pe munte pe munte, din cari unii, ca Strîmbă-lemne, Sfarmă-piétră, Clătina-munții, Setila, Fómetea pămêntului, Tintilă și alții, erau spaima lumii; ér alții, ca Buturugă cât o nucă, Omul cât schiopul, barbă cât cotul, Dracul, Smeul și alții ca ei erau de rîsul lumii, pe când un Fêt-frumos, o Ileană Cosinteană (Cosînzana), Cap înflorit, Omul cu cap de florî și cu trup de cingători

apoi sfânta Joi, stânta Vineri, stânta Duminecă ș. a. erau pentru binele și fericirea lumii.

S'ar întreba cine-va, cum de vine Ardealul patria atâtor ȕeități deosebite? Cum încap lângă olaltă uriașii cu ȕinele? Făt-frumos cu Buturugă? Sânta Joi cu Marțolea? Sfântul Sóre cu Buricul pământului?

Dér nu ne vom mira nică-decât, decă vom lua în considerare, că:

Popóarele, cari locuesc aȕi Ardealul și a căror fantasiă e plină de ȕeități și flințe supra-umane, au avut deja la venirea lor aici ȕeitățile lor, proprii țérilor de unde veniră, și la venirea lor aci pe lângă cele ce le aduseră cu sine, mai aflară și aci ȕeitățile ținutului acestuia, ȕeitățile popórelor, ce aci trăiau.

De bună sémă, că alte ȕeități au avut Dacii, antecesorii Romanilor din aceste plaiuri, și alte ȕeități au adus Romanii din țéritele de unde veniră; alte ȕeități au adus Sécuii și altele Slavii, ér ȕeitățile înfióratóre ale Sașilor teutoní, mai târȕiu veniți aci, sunt éráși altele.

Dacii vor fi avut nescari ȕei-

tăți răsboinice, gata de atac, căci în luptă continuă au trăit ei aci, cu natura și cu produsele ei; lupii și urșii cei mulți țineau pe vechiul Dac tot cu arma în mână, ér clima și firea pământului, nefind din cele mai prielnice, au trebuit să lucreze și asude mult până să aibă cu ce trăi; trebuia dér, ca Dacul să fiă harnic și răsboinic, ér țeitățile lui asemenea, de-óre-ce fiă-care popor își are țeitățile după cum îl trage firea și împrejurările, între cari trăesce.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Romanii la venirea lor aci au adus cu sine țeității de ale Sudului, de cele blânde și frumóse, molatice și amoróse, cari însé, venind aci, s'au încuscrit cu ale Dacilor și au procreat țeității nouě-nouțe, nici italice, nici dacice, ci țeității proprii românesci ardelenesci. Tot ast-fel s'a întemplat mai târđiu cu țeitățile aduse de Sécui, Unguri și Sași. Țeitățile Sécuilor sunt rěsbunătóre, infocate, lesne se ațită, ca cocoșii; ale Sașilor sunt mai necăjite și decí mai precaute, dér și mai avare în daruri, sunt țeității de-ale Nordului;

ale Ungurilor sunt tot smei și uriași, cari vor numai să stăpânescă cu puterea din „curțile“ lor; deitățile acestor neamuri sunt torturătoare, de ele are omul numai frică, dér niciodată iubire și încredere, ca de deitățile Sudului, de deitățile Românilui, pe care le iubesc și cinstesc, le aduce jertfe. Așa d. e. Iléna Cosinténa (Cosinzana) cea adusă din Italia, e atât de iubită poporului nostru, cât până în ziua de azi o cinstesc cu cunună de flori galbene (Sânziene) și adecă cu atâtea, câte „suflete“ sunt în casă, de tot sufletul o cunună, că decă ea face ca cununile să stee pe casă, atunci nici unul din ei nu móre în acel an; ér acela, a cărui cunună a cădút de pe casă, va muri; decă ea-i o deitate bună, care preparéză pe om de a se gândi la ce are de făcut, când 'i-se apropie mórtea. Ea-i o fată fórte frumósă, cu păr de aur, vedă bine, cu ochii mierii ca flórea grâului, apoi albă, Dómne, ca cașul. Fét frumos e alb și el —, dér alb ca laptele:

Ochișorii lui
Mura câmpului,

Sprâncenele lui
 Spicul grâului,
 Mustecióra lui
 Péna corbului.

Acesta s'a schimbat în decursul vremii și a devenit din Făt-frumos Ioan Sântion, nănașul lui Dumnezeu, pe care-l pomenesce poporul în colindele dela Crăciun și Anul nou.

Precum în fantasiă își are poporul monstruosități rele și deități bune; rele, care nedreptățesc pe cele bune, și cele bune caută în diferite moduri de a se scăpa de cele rele: așa a avut și are în realitate ființe rele și bune; rele, care i-au luat și-i iau totul, care iau dela popor:

Și casa și buhaiul,
 Și cojocul și mălaiul,

și față cu aceste are viteji eșii din sânul lui, care caută a-i aduce cu puterea lucrurile răpite, luate cu sila.

Un monstru din poveste fură din țera Împăratului verde sórele, luna și stelele, ér Făt-frumos omóra pe monstru, aduce sórele, luna și stelele în desagi acasă la împăratul

verde, ér acela-i dă fata de soție și și jumătate împărăția Țestre.

Un bălaur se face stăpân peste singura fântână aflătoare în satul Împăratului roșu și nu dă poporului apă, decât acesta nu-i dă în totă ziua câte-o fată mare să-o mănânce, până ce în urmă trebuia să-i dea chiar pe fata împăratului. Pân' atunci a mers cum a mers, a suspinat și răbdat poporul, dér atunci se ridică din popor un Făt-frumos și tăia toate capetele bălaurului și scose fata să și-o facă nevastă și-eși; dér Țiganul, sluga lui Făt-frumos, minte împăratului, că el a omorît pe bălaur, și cât p'aci era să-i dea lui fata, care plângea și suspina, bine știind, că altul e eroul; ba Țiganul devenise chiar mire, ședea pe 12 perini la masă, până 'i-se demască mișelia; atunci fù legat de còdele a două iepe sirepe și făcut mii de bucățele.

În alt mit, un om sêrac avea o singură holdă de grâu, și o lucra cu diligență, și holda se făcea până era de secere, ér când da să-o secere, un bivol mare, negru, i-o păscea și Țracului nu-i rămânea, decât truda,

până ce unul din feciori, cel mai mic, cel mai voinic, mi-l urmări și mi-l omori; din acel ceas holda rămase nebântuită și, deși mică, le da hrana de toate zilele, erau singuri stăpâni peste ea.

Cine nu vede în bivolul cel negru al acestui mit pe asupritorii de odinioară ai poporului, cari pășteau și cea mai mică holdă a săracului, până ce un Horea, Iancu, Pinteș și alții îl alungară?!

Evident, că pe asupritorii poporul i-a urât și i-urește, ér pe mântuitorii i-a cinstit și venerat, ascriindu-le chiar nemurirea. Intre Moți și ađi se află, cari nu cred, că Iancul ar fi mort, ér despre Pinteș vitézul sunt fel de fel de mituri, în cari se susțin despre el lucruri supra-naturale, precum vom vedé.

Dér cine a fost Pinteș vitézul? Cum de numele lui a ajuns departe de locul, unde el a petrecut și murit?

În munții de Méđă-nópte-Apus ai Ardealului este un sat cu numele Măgógea, locúit exclusiv de Români, ca toate satele din apropiare. Români din Măgógea erau toți „nobilí“,

apartenenții vestimentației pușcași ai lui George Racote, nu slugeau adecă la „domni“, dăr nici nu aveau iobagi, erau va să dăcă stăpâni pe ce aveau ei, dăr nu-și însușiau dreptul de-a fi stăpâni și peste al altuia. Unii din ei erau ómenii mai cu stare, ér alții erau mai sëraci, căci locul e puțin productiv, mai numai din economia vitelor se susțineau până înainte de asta cu o sută de ani; numai după aceea încet cu încetul lăzuiră pădurii și-și făcură loc de bucate.

Cam cu 200 de ani înainte trăia în Măgógea un bocotan mare, numit Stupul, căci era bogat, ca un stup, care-i mai bogat. Intre alți servitori avea Stupul și un servitor cu numele Cupșa Pinte. Un an de zile îl slugi Pinte pe Stupul, dăr nici un cuvânt din gura lui n'a scos; toți îl credeau mut, că era tăcut și gânditor. Părinții nu avea. Și Stupul purta rău pe Pinte, nu-i da nici de mâncare de ajuns, ér lucru îi da până-i părăiau ósele. Se gândia adesea bietul Pinte la dicala cântecului:

Cine-i slugă la altul
 Multe rabdă sëracul;
 Las' sê rabde, decă șede,
 Codru-i mare și nu-l vede!

Odată fiind la plug Pintea cu stăpânul, acesta, de ce, de ce nu, destul că ia oticul și îl încinge pe Pintea peste spate. Acesta a fost prea mult și pentru un mut. Decî se înfurîă, băgă codoriștea sbiciului în pămînt și strigă rëstit cătră stăpânul sêu: „Pân'a face codoriștea asta frunđă verde, nu mă mai veđi; va fi amar de đilele tale, de va înverđi pănă de ađi într'un an!“ Cu aceste vorbe Pintea apucă codrul, ér Stupul rêmase încremenit, când auđi amenințarea din gura lui Pinte, pe care-l ținea mut.

La anul veni Pinte, chiar în acel loc și află codoriștea sbiciului înverđită. Atuncî începù a cînta'n frunđă de bucuriă, că i-a venit vremea. S'a pus și a belit tuspătru boii Stupului, și i-a fript și i-a mîncat cu ortacii, ér Stupului i-a plătit cu două chichii de banî. Apoi s'a dus, și dus a fost pănă 'n điuă de ađi. Lumea lui de aci încolo a fost co-

drul, unde-și avea conacul cu ortacii lui, cari erau în număr de 12. Mai mult se ținea Pintea pe dealul, ce este spre mēdă-nópte dela Lăpuș și care deal până în ziua de adī se numesce *Șatra Pintii*. De-acolo da năvală asupra bogaților, cu deosebire asupra Armenilor neguțătorī, îi despoia de banī, din cari făcea parte și la sēracii din satele vecine. De aceea suflet de om nu l'ar fi trădat pentru cât bine-i în lume, că era spaima bogaților și mila sēracilor, ér sēraci și p'atunci erau mai mulți în lume, decât bogați.

Multă vreme, mulți ani de-a rēndul o fi trăit el cu ortacii lui prin codri, eșind pe la strīntorī după banī și gālbiorī pe la cei neguțătorī; multă vreme o fi cutrierat el munții cătu-i dela Lăpuș până la Maramureș și Búcovina și Moldova, ba și în mijlocul Ardealului a intrat, tot prin codri, veđi bine, că dór dice și cântecul :

O'o lāsat cetăți și sate,
Că sunt pline de pēcate,
Și-o intrat în codrul verde,
Unde urītul se pierde.

Pe când călicimea, sërăcimea, mulțimea nemulțămită cu starea lucrurilor, povestia cu bucuriă de vitejiile lui Pinteia, pe atunci bocotanii, bănoșii, asupritorii, tremurau când îi auđiau de nume și ar fi dat orî cât, numai sē se pótă mântui de el. Intre numēroșii lui dușmanî erau și cetățenii din Baia-mare, căroră le făcuse în multe rēndurî multe nătărângurî, din care causă aceștia și erau cei mai însemnați dușmanî ai lui; dér lui Pinteia nu-i păsa de numărul dușmanilor; nu, el trecea de-alungul și de-alatul Băii-marî cāntānd:

De-ar avé dușmanii modru,
 Face-m'ar cenușă 'n codru;
 De-ar avé dușmanii rēnd,
 Face-m'ar cenușă 'n vēnt!
 Ingrijatu-s, nu mē las,
 Sē fac voia la pizmaș!

Tradiția ne spune, că într'o iernă grea era Pinteia cu soții lui pe „Șatra Pintii“ și erau în mare lipsă de bucate; venise greul traiului, deși banî aveau destui. Decî el a ținut sfat cu soții, ce-ar fi de fă-

cut, și a ales pe trei inși și li-a dat bani să meargă în Baia-mare să aducă vin, pâne și sare. Dér cei trei se codiau, că fără el nu cutezau a intra în cuibul cel plin de păcate, în Baia-mare. Decī au ȡis cãtrã Pinteã: „Cãpitane, noi vom merge în Baia-mare, și-om aduce vin, pâne și sare, decã ni-i spune, *din ce țã-a sta mórtea*“. Ei adecã bine sciau, cã pe Pinteã nicī glonțul nu-l prinde. Și étã, el li-a spus, cã din trei fire de grãu de primãvarã și dintr'un plumb mic de argint, acelea, decã le-a înfunda cine-va în pușcã, l'or prinde și l'or omorî; dér alt glonț pe el nu-l prinde.

Și s'au dus ortaciī la Baia-mare și au tãrguit, dér când la întors înapoi, i-au prins pandurii și i-au legat, și au vrut sã-i omóre. Èr cãpitanul orașului li-a fãgãduit, cã i-a sloboȡi de vor spune ei, din ce va sta mórtea lui Pinteã, cã glonțul din pușcã nu-l prinde. Și ceia, de fricã, sãu din rãutate, au spus; èr pandurii s'au dus, cõduși de soții lui Pinteã pãnã la „Șatra Pintii“ și acolo s'a iscat între haiducii Pintii și între pandurii

oraşului o luptă înverşunată, dér Pinteia cădù mort lovit de un glonţ de argint şi de trei fire de grâu de primăveră, ér capul 'i l'au tăiat şi pus pe pórtă cetăţii dela Baia-mare, unde în tótă săptămâna îl peptëna odată o Româncă şi-l arăta poporului, ce venia la târg, ca să se convingă, că de bună sémă Pinteia vitézul e mort, de-óre-ce poporul nu vrea să crédă, că şi Pinteia póte muri. Despre soţii lui Pinteia scie poporul atâta, că unii au cădùt în lupta cu pandurii din Baia-mare, ér cei trei, carî vëndură secretul lui Pinteia, fură ţinuţi în temniţă până vor muri de bătrâneţe; ei fură ţinuţi numai cu sîmbure de nucă şi cu vin vechiũ.

Aşa am auđit legenda lui Pinteia dela un moşnég dela noi, din Reteag, numit Ion cel mare, şi aşa am auđit'o dela Cupşa Vasilie din Strâmbu, comună aprópe de Măgógia, care susţinea, că el este din familia lui Pinteia. În fóia „Gutinul“, ce apăruse la 1889 în Baia-mare, aflăm în douë rëndurî schiţe din vięta lui Pinteia vitézul, una scrisă

ca foiță de d-l avocat Nicolau Nilvan, ér alta ca notiță istorică scrisă de d-l Vasile Vaida; tot cam atunci publicà și d-l Fl. Marian în „Revista politică“ a Bucovinei o legendă, „Valea lui Pinte“, ér eu tot acolo publicai două poesii relative la Pinte; de unde se vede apriat, că numele lui Pinte era cunoscut în întreg Ardealul, Bucovina, Moldova, Maramureș și o parte a Ungariei.

II.

Să vedem acum, ce se scie în Bucovina despre Pinteia, apoi în Moldova și în urmă să ne ducem la isvórele istoriei.

Valea lui Pinteia.

(Legendă scrisă de Fl. Marian.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În vremile trecute, când munții din ținutul Dornei erau mai păduraticî și mai puțin locuiți de ómeni, ca în timpul de față, s'a ivit într'ênșii o bandă de hoți, cari făceau o mulțime de prădăciuni prin satele și târgurile de prin împrejurime.

Intr'o di mergênd vre-o câți-va dintre acești hoți la prădat și trecênd la întórcerea lor pe lângă satul Cárlibaba, deteră de-o copilă de huțan, și fiind-că copila aceea era fórte frumósă și numai singurá acasă, o luară cu dênșii și-o duseră pe muntele Ascuțitele, unde le era locul de petrecere, și o deteră pe mâna căpitanului lor.

Acolo apoi, de voie, de nevoie, petrecu copila cea de huțan cu căpitanul și cu ceilalți hoți mai mulți ani. Ba, în urmă, avu și un băiat, căruia i-a pus numele Pinteaséu, după cum spun unii, Pântea. Dela o vreme, nu știu ce și cum s'a întâmplat, destul atâta, că hoții părăsiră munții din ținutul Dornei și se duseră în altă parte.

Huțanca însă nu se duse cu dênșii, ci ea și cu fiul său Pinteaséu rămase la nisce ciobanii, a căror stână se afla nu departe de locul, unde petrecură hoții.

După-ce crescù Pinteaséu mai mărișor, după ce a început și el a face câte-o trebșoră, maică-sa îl lăsă pe mâna ciobanilor și se duse și ea pe urma hoților, ce o părăsise, și cum s'a dus, dusă a fost, mai mult nu s'a întors.

Ciobanii, rămâind Pinteaséu la dênșii și fiind acesta încă mic și slăbănog, prinse a-l batjocori, a-l bate și a-l purta în toate părțile, și bietul Pinteaséu trebuia să-i asculte și să le rabde toate, căci nu avea cui să se plângă. Așa trecù aș, așa trecù mâne, așa trecură mai mulți ani după-olaltă, și ciobanii ceea ce voiau, aceea făceau cu Pinteaséu.

Odată însă, după mai mulți ani de necaz și suferințe, aflându-se Pinteaséu cu oile pe muntele Lucaciu, étă că se

ivesce pe neașteptate un nor negru ca cărbunele, din care începù a fulgera și a tuna de clocotiau munții.

Și pe când norul acela era mai grozav, mai înfiorător și mai spăimântător; pe când ți-se părea, că acuși o să se rumpă și o să înece toți munții de prin prejur, etă că se ivesce și Sânt-Ilie într'o căruță de foc trasă de patru cai albi ca spuma laptelui și ca un prâsnel se învârtesc încolo și încóce prin valurile norului, trăs-nind mereu într'o stâncă de pe vârful Lucaciului, unde fugise și se ascunse Dracul, duce-s'ar în pustii necurat să se ducă și ar rămâne acolo, unde a înserat, ér la noi în casă cruce de aur!

Și trăsnetele Sântului Ilie erau așa de puternice și gróznice, că o parte din stâncă, în care a trâsnit el, s'a rupt într'o mulțime de bucăți, și bucățile acelea săriră pe vârful altui munte, precum și prin toate văgăunile din apropierea Lucaciului, unde au rămas și se pot vedé și în ziua de astăzi. Și fiind-că bucățile acelea, când a trâsnit Sânt-Ilie într'ênsele, se făcură roșii ca para focului de ferbințela cea mare și tot așa au rămas ele și până în ziua de astăzi, s'au numit și se numesc și acuma *Pietrile roșii*.

Dér orî de câte-orî a trăsнит Sânt-Ilie, și orî cât de tare trăsnia el, totuși nu putù să nimerescă pe Dracul, bată-l trăsnetul să-l bată de cornurat.

Dracul, la rîndul sêu, vîdînd, că Sânt-Ilie nu pôte nimica să-i facă, își bătea joc de dînsul, făcînd câte și mai câte tricozenii, și hohotînd de se cutremurau stîncile.

Dér... las' că și-a dat și el de om! Pîntea, care, de cum a început a ploa, se tupilase lîngă trupina unui brad mare și rîmuros de sub pôlele Lucaciului, sta ca încremenit și privia plin de uimire în sus cînd la Sânt Ilie, care se învîrtia în tôte părțile cu căruța sa și sloboția fulger după fulger și trăsnet după trăsnet, cînd la Dracul, care-și scotea capul de după stîncă și se strîmba în tot chipul la Sânt-Ilie. Vîdînd însă Pîntea dela o vreme, că Dracul tot drac rîmîne, și că prea mult își bate joc de Sânt-Ilie, se făcù roșu ca racul de mînie, întinse durdulița, care o purta tot-deuna cu sine și, slobođînd cocoșul, nimeri pe Drac drept în creeri; și cum îl pîli, Dracul, fără să facă măcar cărc, se rîsturnă de-a dura printre sfîrmăturile stîncilor, făcîndu-se fărîmî.

Sânt-Ilie, vîdînd acéstă faptă a lui

Pintea, pe loc se scoborî la dînsul cîlare pe un cal alb ca zăpada și-l întrebă: ce poftescî pentru-că ai omorît pe Dracul?... Să cêră adecă orî-ce doresce și el i-a împlini dorința.

Pintea ceru două lucruri: întîiî o tărie așa de mare, ca nime să nu-l pótă învinge, nici vătêma în luptă dréptă, și al doilea ca nici un glonț, fiă acela din orî și ce pușcă ar fi, să nu-l pótă prinde.

— Nu-ți trebuie viéță îndelungată? îl întrebă Sânt-Ilie a doua-óră. Nu-ți trebuie iertarea păcatelor după mórte? Nu-ți mai trebuie nimica, fără numai atâta cât ai cerut? Cere orî-ce vréi, și eu ți oiú da, căci mare bine mi-ai făcut tu acuma!

— Décă voescî, eu nu mă pun de pricină, răspuse Pintea; poți să-mi dai orî și ce vréi și cugeți, că-mi va fi spre bine, însê eu de-ocamdată ași dori să-mi dai celea ce le-am cerut.

Sânt-Ilie îi împlini dorința, se aruncă apoi în caru sêu de foc, porni caii spre cer și într'o clipelă se făcú nevêdut, îndată se rêsibună și se făcú așa de senin și frumos, de ți-se părea, că n'a fost prin părțile acelea nici un nor de când e lumea.

Pintea, după ce Sânt Ilie i-a dat puterea dorită, își luă oile, cari până atunci

stătuse și ele ghemuite sub nisce brădari tufoși, se duse cu dêensele într'o poiană din apropiere și acolo le păscu până ce a înoptat.

Răsărise de mult Stéua ciobanului și lui Pinteaa încă tot nu-i trecea prin minte, ca să se întorcă cu oile la stână. El era așa de cufundat în gândurile sale asupra celor ce le-a vădut și s'au întemplat în ziua aceea, că nu aușia de fel pe baciū, care, vădënd că a trecut acuma de mult vremea mulsului de séra, începū a buciuma și a-i da de scire, ca să se întorcă cu oile la stână.

Hăt, hăt într'un târșiu, după ce a înoptat acuma cum se cade, se deșteptă el din gândurile sale și abia atunci se porni cu oile spre stână.

Baciul și ciobanii, cum îl vădură, că vine așa de târșiu, nu se putură stăpâni de-a nu se încăera de dênsul și a-l batjocori, care de care mai tare. Ba unii dintre dênșii, mai iuși de fire și mai hărșagoși, voiră chiar să-l bată. Dér înzadar! trecuse acuma vremea aceea, când cine ce voia, aceea făcea cu dênsul. Pinteaa tăcū cât tăcū, dér mai pe urmă, vădënd că ciobanii nu-și mai iau gura de pe dênsul, ba încă vréu chiar să-l bată, pentru-că a venit cu

oile ceva mai târziu, de cum venia de altă-dată, îi trecu totă răbdarea și, voind a-și cerca puterea ce i-a dat'o Sânt-Ilie, când mi ți-l apucă pe unul... degetul cel mic i-a fost de-ajuns ca să-l arunce cât colo dându-i o trântă, scii colea, s'o pomenescă cât a fi și a trăi.

Ciobanii, când vădura una ca acesta, steteră ca înlemniți locul și nu se puteau destul mira: cum și de când s'a făcut Pinteaa așa de tare, că până și pe cel mai sdravan cioban ți-l aruncă cine scie unde, pe când cu vre-o câte va césuri mai înainte nici pe strungar nu era în stare să-l învingă. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu scieau ei, ciobanii, de unde a căpătat el această putere, dér nici el nu le spusese nimic... Batjocuritu-l'au și bătutu-l'au ei cât li-a plăcut până ce a fost el mic, dér las, că i-a venit și lui acuma apa la móră.

Ciobanii, vădând că nu e lucru de șagă, își călcară pe inimă, începură a se pune cu buna pe lângă dênșul și se purta mai dehai decât nu sciu cu cine, temându-se, ca nu cum-va Pinteaa mâniindu-se și mai tare, să-i apuce pe toți la trei-parale și să umple potecile cu dênșii.

Din séra aceea se schimbară trebile

cu totul. Pinteia era acuma cel mai mare și mai tare, măcar că el era cel mai me-
 din între dênșii... Ce poruncia el, aceea
 trebuia să facă fiă-care, că de nu, al lui
 era dracul!... Ce căpêta, cu nime nu pu-
 tea să împărțescă!... Și ciobanii erau criță
 de harnici, și ferit'a Dumneșeu să-l fi atins
 când-va măcar c'un singur cuvênțel.

Dér Pinteia, cu tôte că acuma îi mer-
 gea așa de bine, cum nu i-a mers nicî-
 odată în tótă vieța sa, vèdënd dela o
 vreme, că nime în lume nu pôte să se mē-
 sure în tăriă cu dênșul, lăsă într'o bună di-
 minéță pe ciobani cu stâna, cu oi, cu tôte
 ale lor în scirea Domnului și începù o vieță
 nouă.

Bine a șis cine a șis, că surcica nu
 sare departe de trunchiu. Și acêsta-i chiar
 așa... Tatăl lui Pinteia, după cum scim, a
 fost hoț. Hoț a voit și el să fie, și s'a făcut.

De sub muntele Lucaciu, unde a îm-
 pușcat Pinteia pe Diavolul, rămâné-re-ar
 acolo, unde l'a împușcat, isvoresce o apă
 limpede ca lacrima, care curge prin valea,
 ce se află între munții Piciorului-Ascuțit,
 Piciorului-lat și Șerba, precum și prin mij-
 locul unei poieni, ce se află între munții
 Strunior, Ascuțitele, Caliman și Măgura.
 Decî valea, prin care trece apa, ce isvo-

resce de sub muntele Lucaciu, și-a ales'o Pinteaa de petrecere, după ce a părăsit el pe ciobani. Și ori unde se ducea el, și ori pe unde umbla, tot în această vale trăgea, căci aici i-a fost locuința până ce-a murit.

Și cum s'a lățit faima, că Pinteaa s'a făcut hoț, îndată se adunară pe lângă densusul o mulțime dintre cei mai isteți și mai voinici feciori din Moldova, Ardeal și Maramureș, cărora le plăcea viața haiducască. În scurt timp munții din ținutul Dornei ocrotiau pe cei mai sdraveni, mai ghibaci și mai vestiți hoți, ér capul lor și cel mai vitez dintre toți era Pinteaa. [La auđul numelui Pinteaa, fiori reci îi cuprindeau pe toți neguțatorii și călătorii, cari trebuiau să trecă prin acești munți, ca și când i-ar fi apucat nouă-deci și nouă de friguri.

Insă Pinteaa nu era așa de sălbatic și primejdios, după cum și l închipuiau ómeii cei slabi de ânger. Ci el, când se ducea undeva la prădat, séu când întâlnea pe vre-un neguțator bănos, cerea să-i dea bani de cheltuélă, și decă acela tăcea și-i da, el nu-i făcea alta nimic, ci-i lua banii și se ducea în trebă-și. Dér decă se afla vre-unul de cei dârji și îndértnici, care se punea de pricină și nu vrea de bună voie să-i dea ce cerea el, atunci era altă

vorbă, atunci și numai atunci îi da vre-o câțiva pumni îndesați după cap, lua apoi tot ce avea pe lângă dânsul și așa îl lăsa să se ducă încătrău l'or duce ochii și picioarele.

Săracilor și văduvelor ferit'a Dumnezeu să le fi luat vre-odată ceva, ci el adese-orî le dăruia pungi întregi de bani. De aceea Pinteia în ochii săracilor și ai văduvelor era un om foarte bun și nu numai că-l laudau mai mult decât pe orî care om de omenie, ci, când ar fi venit tréba la adecă, chiar și capul și l'ar fi pus la mijloc pentru dânsul.

Dér Pinteia nu se mulțămî numai cu atâta, de a umbla prin cei munți, de-a prăda satele și tégurile de prin Moldova, Maramureș și Ardeal, și de-a împărți, când cerea trebuința, averea celor bogați între cei sэрmanî, ci el, pe lângă aceea că era voinic ca nime altul, mai fiind încă și foarte frumos, deștept și îndrăsneț la orî și ce întreprindere, îi plăcea foarte mult de-a cuceri și inimile fetelor celor frumoase. De-aceea, auđénd el acuma dela cine va fi auđit, că fata craiului din Baia mare e foarte frumoasă, își puse în minte ca numai decât s'o fure și s'o ducă în munții din ținutul Dornei.

Fërtații săi, când prinseră de veste cu ce fel de gânduri se pörtă căpitanul lor, îl desfătuiră să nu facă una ca acesta, că n'a eși bine la capët. Dér Pinteaa, cunoscându-și puterea, nu voi să-i asculte, ci într'o bună dimineța se porni spre Baia-mare cu gândul, ca numai decât să fure pe fata cea frumósă a craiului.

Insă lucru ciudat, cum ajunsse el la Baia-mare și cum dete cu ochii de fata craiului, uită cu totul la ce a venit... Lui îi era acuma de-ajuns că o póte vedé, dér de furat nici vorbă... Fata, pe lângă aceea că era fórte frumósă, mai fiind încă și fórte „lótră“, îl fărmechase cu totul.

Dér și fata, când vedù pe Pinteaa, nu rămase rece ca ghiata. Ei încă 'i se părea că nu este mai mult aceea, care a fost mai 'nainte. Și nici nu avea cum să nu se schimbe, după ce Pinteaa era ca și un Făt-frumos din poveste: voinic și frumos, cum nu mai veduse pe altul înainte de dânsul. Și apoi... cine póte sci ce i-a mai fi spus și Pinteaa?

Și după-ce a făcut Pinteaa cunoscința cu fata acesta, șapte ani ne'ntrerupt a purtat dragoste cu dânsa, șapte ani ne'ntrerupt a umblat el mai în tótă săptămâna la Baia-mare și orî de câte-orî se întorcea

îndărăt la locaşul său din munţii Dornei, tot-déuna se întorcea încărcat de bani şi de tot felul de odóre scumpe, cari le căpăta dela drăguţa sa, şi nimenea nu putea să pună mâna pe dânsul, nimeni nu-l putea împuşca, căci el era tare şi glonţul nu-l prindea.

Pe lângă tăria lui cea mare, care a căpătat'o dela Sânt-Ilie, pe lângă aceea, că nici un glonţ de puşcă nu-l putea prinde, pe lângă rara frumseţă, mai avea Pinteia încă şi alte două daruri, cari nu orî-ce om póte să le aibă: el mai avea adecă Iérba-fierelor şi un flueraş minunat făcut din şapte dóge.

Cu Iérba-fierelor, care era pusă sub pielea din palma mânei drepte, el orî unde se ducea, de-ar fi fost sute de uşi înferecate şi fiă-care uşă cu sute de lăcaţi încuiată, el totuşi le descuia pe tóte de-a rândul şi intra printr'ênsele ca şi când n'ar mai fi fost încuiate, ci tot deschise de când lumea. Cum se apropia cu Iérba-fierelor de uşi, uşile așa de iute şi de lin se descuiau, că om fórte ager la ureche trebuia să fiă acela, care le audia deschidându-se.

Şi când începea a cânta din flueraşul său, să fi fost orî şi cine şi orî şi cât de

nepăsător, trebuia să-l asculte, așa de frumos cânta.

Spun bătrânii, că Pinteia, mai ales când era în duși bună, séu când îl ajungea dor de drăguța sa, dicea fărtașilor săi să se adune la un loc pe valea unde era cu șederea, și după ce aceștia se adunau, Pinteia își lua fluerașul său, se puneă de-o parte de dênșii său se suia pe pietrile-Hirlei și așa de frumos le dicea dintr'ênsul, că hoșii țile întregi ar fi stat și l'ar fi ascultat cum cântă.

De multe-ori se apucau unii dintre dênșii său chiar și toți hoșii, când erau bine dispuși, și jucau un fel de joc, pe care Românii din ținutul Dornei până 'n ziua de astăzi îl jocă și-l numesc: „*Hora lui Pinteia*“.

Dela o vreme însă, fiind-că banda lui Pinteia pe ții ce mergea tot mai tare se măria și tot mai mulți și mai voinici feciori se adunau pe lângă dênșul și prădau în toate părțile, fără ca cine va să le pótă face vre-un rău, începură a-se îngriji mai toți ómenii de prin satele și țergurile din apropiere și mai ales boerii și domnii cei mari.

Și nici nu aveau cum să nu se témă, după-ce Pinteia pe toți boerii și domnii

cei mari, fiă străini, fiă români, despre cari scia că asupresc pe țeranî, când îi întelnia unde-va, séu când se ducea acasă la dênșii, nu numai că-i despoia de tot ce aveau mai scump, ci de multe-orî le trăgea câte-o sfântă de bătaia de se ducea vestea, dându-le prin acésta a înțelege, cum au să se pórte altă-dată cu cei mai micî și mai slabi decât dênșii.

De aceea căutară acuma domnii tóte chipurile și mijlócele, cum ar puté mai degrabă și mai lesne mântui țera de dênșul. Domnii puseră chiar și un preț pe capul lui Pintea. Cine l'ar fi prins viu séu mort, acela avea să capete o mulțime de bani. Mulți dintre cei ce cugetau, cum se dice, că vor da peste cai morți și le vor lua potcóvele, cum auđiră de făgăduința domnilor, se și puseră la pândă, pe unde scieau ei că umblă Pintea mai adese-orî, dóră le pică în căpcană. Dér de géba li-a fost tótă munca, căci lui Pintea nime nu-i putea face nimic. Și, deși unii dintre cei ce-l urmăriră se încăierară de dênșul și voiră să-l prindă și să-l lege, o scuturătură bună și-o trântă sănétosă la pămênt le era prea de-ajuns, ca să nu se scóle o đî întregă de jos, ér după ce se sculau, în viața lor să nu mai umble după Pintea ca să-l prindă.

Ér decă unii încercau să-l împusce, tot de géba era, căci pe dênsul, după cum scim, glonț de pușcă nu-l prindea. Ba el nu odată, ca să le vie de hac, apuca glônțele din sbor cu mâna și arunca cu dênsele în ochii celor ce au împușcat.

De aceea venise acuma tréba până la atâta, că toți se îngrozise de dênsul. Chiar și drăguța lui, adecă fata craiului din Baia-mare, nu mai era aceea, care fusese mai 'nainte. Acésta, vèdênd că nici într'un chip nu póte să-l întórcă de pe căile sale cele rêtăcite, vèdênd mai departe, că ura lui Pinteia în potriua domnilor, în loc să scadă, pe și ce merge tot mai tare cresce, începù și ea a cerca tóte chipurile și mijlócele cum i-ar puté curma firul vieții.

Bine-a și cine a și, că femeia, când se pune, mult e în stare să facă: bune și rele, adecă după cum îi plesnesce prin minte. De aceea nu e bine de a-ți pune mintea c'o femeie șirétă și prefăcută, fiă aceea chiar și o fată de crai, decă nu-ți e voia să dai peste dracul.

Pinteia, decă ar fi ascultat de fêrtații săi, decă nu și-ar fi făcut de lucru cu fata craiului, decă ar fi lăsat'o în câte a aflat'o și unde a aflat'o, de bună sémă, că n'ar fi pățit ceea ce a pățit.

Bine!... multe ar face omul, când ar sci cum, și de multe s'ar feri, când ar sci ce-l așteptă. Dér... așa-i în lume... tocmai când nici nu viséză omul, atunci o pătesce.

Fost'a adecă așa, că Pinteia cu tóte că scia acuma, că dușmanii săi îl urmăresc din tóte părțile și voesc cu orî-ce preț să-l omóre, el totuși nu se putù răbda de-a nu merge din când în când la drăguța sa. Inșé tocmai acésta a fost cea mai mare greșélă din partea lui, căci drăguța-sa, după ce-l urise odată, nu-i era mai mult de dênsul, și decă-l mai suferia ca s'o cerceteze, era ca cu atât mai degrabă să-l prindă în căpcană și mai lesne să-l mântuască de ȃile. Se puse adecă acéstă fată lótră și prefăcută mai de multe-orî pe lângă dênsul cu binișorul și ispitindu-l îl întrébă, cum de este el așa de tare, că nimeni nu-l póte învinge, și nici un glonț de pușcă nu-l póte prinde?

Pinteia dintru început nu voi nimic să-i spue. Mai pe urmă inșé, vedênd că tot una îl cincăesce, și nu odată chiar și plânge, pentru-că nu voescé să-i descopere, îl pune pécatele și-i spune tótă istoria sa dela început: cum a petrecut cu ciobanii și ce au făcut aceștia cu dênsul, cum a

împuşcat pe dracul de pe muntele Lucaciu, și cum Sânt-Ilie, drept răsplată pentru binele, ce i-a făcut, i-a dat o putere așa de mare, ca nime în lume să nu-l pótă învinge în luptă dreptă. Érá în urma urmelor, ca să pue capac la tóte câte le descoperi, îi mai spuse încă și aceea, că pe dên-sul numai acela va fi în stare să-l învingă, care va lua șapte fire de grâu de véră și șapte de grâu de tómnă, șapte fire de piper, șapte fire de tãmâe, șapte cuie șterse de potcóvă părăsită și un glonț de argint, și cu tóte acestea va încărca o pușcă: acela îl va puté împuşca, altul nu, căci numai de lucrurile acestea póte să móră.

Să fi sciut Pinteá, că acest șerpe de fată îmbrăcat în piele de femeie, cu care a purtat el dragoste prin șapte ani ne'ntrerupt, voiesce să-i repue capul, de bună sémă, că nu i-ar fi spus nici un cuvântel, ci cu tótă dragostea, ce o avea pentru dên-sa, mai degrabă, i-ar fi curmat dîilele și-ar fi aruncat'o cânilor spre hrană, căci numai de acésta era bună.

Dér ce folos!.. lui nici-odată nu i-ar fi plesnit prin minte, ce fel de gânduri rele clocesc într'ên-sa. El a cugetat, că ea îi este credincióasă și priincióasă și că numai de aceea l'a întrebat despre tária lui, ca

să scie cum și de unde vine, că nimeni nu e în stare să-l învingă.

Dér amar s'a mai înșelat bietul om, căci nu mult după această descoperire a tainei sale, mergând el érašii la Baia-mare, tocmai când voia să se urce cu voinicii săi peste zidurile cetății, ca să între înăuntru, să-i cotropéscă pe toți cei din cetate dimpreună cu drăguța sa, despre a cărei vicleniă și înșelăciune prinsese acuma de veste, étă că-'i sar înainte o mulțime de pandurii înarmați din cap până'n picioré și unul dintre dênșii strigă :

— „Acum s'a încheiat cu năsdravăniile tale! Acuma orî te dá de bună voie legat, orî, de nu, vei fi împuşcat ca un câne!...“

— „Să sciu bine, că nu sciu ce se va întêmpla cu mine“, răspunse Pinteá, „dér legat nici-odată nu m'oiú da!.. Să sciu bine, că aici voiú muri, dér voinicia nu-mi voiú pângári!.. Voinic am fost, voinic voiú să mor!“

Apoi, întorcându-se cătră voinicii săi, strigă: „La luptă fértaților!.. la luptă pe mórte orî viétă!..“

Și cum rosti el cuvintele acestea de-odată se aruncară cu toții ca nisce lei asupra pandurilor și se luptară voinicesce,

adecă cum sciau ei să se lupte, când îi ajungea mucul la deget. Pe unde treceau voinicii, era vai și amar, ér pe unde trecea Pintea, cădeau ca iérba când o cosesci... Dér ce folos! Când cugeta Pintea, că acuși îi va mântui de ȃile pe toți pandurii, cari îi eșiseră înainte, când implântă securea sa în zidul cetății și voi să se arunce înăuntru, étă că un pandur înalt și spătos, pe care fata craiului îl învățase cu ce fel de armă póte să-l omóre, se repede ca o săgétă asupra lui, întinde pușca, care o ținea în mână și care era încărcată cu lucrurile, ce Pintea le descoperise fetei craiului, și cum o întinde și cum o slobóde, îl nimeresce oblu în vârful capului, așa că-i rămase capul în zid. Și cum a rămas Pintea atuncia, așa ȃice că se vede el și acuma, ca și când ar fi viu, atâta numai că de atunci și până acuma a împietrit.

Pe capul lui Pintea au rósărit șapte fire de grâu de primăvară de-o parte și șapte fire de grâu de tómnă de cealaltă parte și au crescut și s'au făcut dintr'ênsele spice, cari și până în ȃiua de astăȃi se mai pot vedé.

Ér pěrul capului, când îl bate vântul, se atinge de spicele cele de grâu, și atunci un glas duios se aude suspinând și blăstă-

mând pe drăguța sa, din a cărei pricină a murit când i-a fost lumea mai dragă.

Astfel s'a trecut voinicul Pintea.

Numele său însă, după care s'a numit valea și poiana din munții Dornei, unde a petrecut cu fărtașii săi: „*Valea lui Pinte*a“ și „*Poiana lui Pinte*a“, său simplu: „*Poiana Pintii*“, precum și vitejiile sale vor rămâne neșterse din gura poporului...

Și... să trageți bine de sémă, că odată are să se clătésacă securea care a implântat'o el în zidul cetății din Baia-mare, și atunci Pinte a are să învie, și când va învia, va fi vai și amar de întreg némul celor ce i-au curmat dîilele!

III.

Legenda moldovenescă despre Pinte a este următoarea:

Nădrăvanul Pinte a.

Pinte a de băeșel s'a treșit la oi, dér baciul și ciobanii se purtau rău cu dînsul și tot îl băteau.

După-ce s'a ridicat mai mărișor, l'au pus ceilalți ca din strungar să păzescă sterpele. Ce-i veni în gând într'o dî, — luà

o pușcă de-a celorlalți și se făcù pierdut prin munți. Cum mergea prin pustietate, se întêlnesce cu Necuratul; când întinde pușca să dea, el îi dice: „Stăi, nu da, că-ți voi fi de folos; cere dela mine ce-i vré și sunt gata să-ți dau“. Pinteau cerù putere, dór va puté bate și el pe ciobanii, ce-i erau stăpâni, ceea ce i-a dat, mai adaugându-i, ca să nu móră de pușcă decât atunci, când îl va lovi subsuóră.

După ce-și căpétă putere, se întórse la stână și trase câte o bătăia ciobanilor, apoi le luà un cârd cu oi și apucând în țera unгурéscă, acolo vëndù oile și-și cumpără arme, și începù a strînge lângă sine mai multți voinici. El a hăiducit munții Sërba și Călimanii; banda lui umbla pe Călimani, ér el își avea locuința în o hrubă în cósta plaiului Sërba, în care cu anevoiă intra prin o stâncă. Se înțelegea cu ai săi prin cântul în fluer; când era bine, cânta de joc, ér când vestia de poteră, cânta doina.

Fluerul lui Pinteau era făcut din dóje și așa de tare rêsuna, încât el cânta din cósta Sërbei, după care cântec fetele și flăcării jucau pe plaiul Șarului. Adese-orî trecea în țera unгурéscă și făcea prădăciuni, dér nu-l puteau ucide, până când veni

timpul, că pe lângă alte taine, ce le ținea ascunse în inima lui, spuse ibovnicei lui, ce o avea mai credincioasă, că puterea lui stă subsuoră. Nu trecu mult când muerea, ne mai putând ține jurământul, îl spuse la împărăția. Pinteia, după cum mai de multe ori hoția singur, se duse și de astă-dată la cetatea Viena. Cum au simțit cei dinlăuntru, spăriați încuie porțile cetății. El s'a suit sus pe porți, unde a înfipt toporașu și a început a cânta din fluer; numai se trezesce cu un glonț subsuoră, de unde cade mort.

*

„*Sedetorea*“ dela Fălticeni, care a publicat această legendă (pag. 40—41 din an. 1893) face următoarea notă:

Sërba se înlănțuesce cu Petrele-roșii, Petrosu din Transilvania și Călimanii, formând unghiul de sus al Moldovei. Din acest crescet curg isvóre, ce forméză apa Négra, care desparte Călimanii de Sërba. Culmea Sërbei servă de hotar cu Bucovina; sub acest munte se află o vale, care și astăzi pörtă numele de: „Valea Pinteii“. Locuitorii din aceste părți, cu osebire din Négra Șarului și Șarul Dornei, cântă din fluer cântecile numite: „Doina lui Pinteia“ și „Rusasca lui Pinteia“. Plaiul Șarului este un munte în comuna Șarul Dornei, ce se

mărginesce cu comuna Négra Șarului, ce se întinde sub cóstele Sêrbei. Aadaugă povestitorii: „Dacă n'ar fi murit, mult bine am fi avut dela el“.

Din parte-mi observ, că 1) Legenda moldovenescă e numai o variantă scurtată a celei bucovinene. 2) Povestea acésta o auđii întocmai în copilăria mea în Năséud, ca elev al șcólelor de acolo, dela stăpânul casei unde eram în cuartir, cu adausul:

Când a implântat Pinteá toporul în pórtá cetății Beciu, a ăis: „Cine mi-a scóte toporul de aci, acela sê-mi ținá locul“ și: „Vai de țera unгурescă va fi, când s'ar întêmpla sê póta scóte cineva acest topor de aci“. Apoi mai adăugea povestitorul: „Amu se clătesce singur o lécă, nu peste mult s'a afla ăl voinic sê-l tragă de tot afară și sê dee cu el o raită prin țeră.

3) Poporul de „după têrg“ — vorbesce despre comorile lui Pinteá, care ar fi îngropate într'o peșteră din muntele Călimană.

IV.

Étă acum, ce ne spun d-l Nicolau Nilvan în „Gutinul“ despre Pinteá Vitézul:

Poporul român din giurul Băii-mari și din comitatele vecine, până astăzi, — ȳice domnia sa — cu ȳre care mândriă povesteste despre Pintea Vitézul și, pentru susținerea memoriei lui, mai multe locuri frumoșe le-a numit după numele lui Pintea Vitézul, precum: „*Poiana Pintei*“, „*Pétra Pintei*“, între altele și eu cunosc un isvor în Chior în vârful unui deal împodobit dela natură cu păduri frumoșe, unde se întêlnesc șapte hotare cu șapte comune, anume hotarele comunelor: Fericea, Curtuiușul mare, Stejar, Mireșul mare, Iieud, Chelinta și Iedăra, care se numesce „*Fântâna Pintii*“.

După numele lui sunt numite și alte locuri în ținutul Băii-mari, despre care ȳice poporul, că acolo s'a odihnit Pintea Vitézul după luptele, ce le-a avut cu inimizii săi. Intre inimizii lui Pintea, poporul amintesce mai ales pe burghesii orașului Baia-mare, unde și-a aflat Pintea Vitézul mórtea, precum acesta fórte frumos o descrie poporul în o baladă publicată în colecțiunea d-lui Dr. At. Marienescu.

Cumcă cine a fost acel Pinteau Vitézul, care a fost atât de iubit de poporul român din părțile Băii-mari, în care timp a trăit și ce activitate a desfășurat, — mă voiu sili a răspunde în rândurile următoare, după tradițiune și, încât îmi stă în putință, după documente istorice.

După tradițiune, Pinteau Vitézul s'a născut în comuna Mogója, nu departe de Lăpușul unguresc, în comitatul Solnoc-Dobâca, însă murindu-i părinții și rămânând orfan, l'a luat la sine și l'a crescut familia Raț din Pitiiritea, o comună românescă, nu departe de Mogója. În casa acestei familii, — ai cărei descendenți și astăzi trăiesc în Pitiiritea ca proprietari mari și Români, — precum spune poporul, Pinteau n'a fost prea bine tractat, pentru-că și mâncarea din blid nespălat 'i s'a dat, și între altele asta să fi fost cauza, că Pinteau, când a ajuns etatea juneții, într'o zi a dispărut din casa familiei Raț și mult timp n'a știut nimenea, ce s'a făcut; după un interval ore-care s'a reîntors în Pitiiritea la familia lui Raț, îm-

brăcat în vestminte haiducescî, cu pistóle la bréu, și a ȑis cătră servitórea, care era la familia Raț când ședea și dênsul acolo și trăia încă și la reîntórcerea lui, sê-i aducă blidul din care îi deduse lui de mâncare când era mic; servitórea aducênd blidul, el l'a umplut cu galbinî și dând îndêrêt servitórei blidul plin cu galbinî i-a ȑis: „Fiind-că, cât timp am șeȑut aici, numai odată mi-ai dat mâncare din blid spălat, numai odată ți-l umplu cu galbenî; de cumva ai fi spălat blidul mai de multe-orî, acuîna și eu mai de multe orî ți-l'așî umplé cu galbenî“. Apoi a dispărut éráșî.

Se ȑice, că ca june scia așa de bine hori și șuera, încât omul și flămênd l'ar fi ascultat.

Sciînd eu din tradițiunea poporului, precum și din balada mai sus amintită, că Pinteaa a murit în Baia-mare, ba auȑind și de aceea din bêt-rânî, că chica lui Pinteaa înainte de anul 1848 au vêȑut'o pe pórta orașului Baia-mare, unde a fost pusă de magistrat îndată după mórtea lui, ca sê se convingă poporul

din giur despre mórtea sa, care nu credea, că un așa vitez mare, cum îl ținea poporul pe Pintea, sē pótă muri de glonț de pușcă: în anul 1873, când încă era tribunal în Baia-mare, eu ca avocat adeseori umblând pe acolo în afaceri advocațiale și făcând cunoscință cu archivarul de atunci al orașului Baia-mare, l'am rugat sē cerce în archiv anumite date autentice referitoare la Pintea, despre care poporul și astăzi scie așa multe povesti; amintitul archivar mi-a împlinit rugarea și într'o zi chemându-mă la sine în oficiu mi-a aratat așa numitele „Analele orașului“, cari sunt conduse din timpuri vechi și în cari se află însemnate în ordine cronologică evenimentele mai mari referitoare la orașul Baia-mare. În aceste anale la anul 1703 se află scris unguresce, că Pintea Grigor cu o cētă de ómenī de-ai lui, atacând cetatea Baia-mare, la pórta de cătră rēsărit a cetății un orășan l'a pușcat așa, că îndată a și murit, ómenii lui apoi au fugit.

În aceste anale Pintea se nu-

mesce „hollómezei Pinteá Grigor“, va sã dicitã „hollómezei“ însemnã orã predicatul nobilitar, orã locul nãscerei, eu însã probilitatea din urmã o cuget a fi mai temeinicã, pentrucã satul Mogója, în care dupã tradiþiune s'a nãscut Pinteá, ãi astãdã se numesce pe unguresce „Hollomezö“.

S'a mai aflat atuncã în archiv, ãi cred cã ãi astãdã sunt acolo, încã douã documente referitóre la Pinteá, unul scris în limba unгурescã, în care un pretore (solgãbiru) din Maramureþ cu numele Iura György însciintãzã oficios oraþul Baia-mare, cã prãdãnd Pinteá în Maramureþ, merge în contra Bãii-mari ãi face pe oraþeni atenþi sã se pregãtescã în contra lui. Celalalt document este scris în limba germanã de un general austriac cu datul Sãtmar, în care ãi acesta face atenþi pe Baia-mãreni, cã Pinteá, ca conducãtor de guerilã, merge în contra oraþului; acest document este mai estins decãt celelalte, însã cuprinsul întreg l'am uitat, precum ãi numele generalului.

Se scie din istoriã, cã pe timpul

mortii lui Pinte, Racolța a avut lupte mari cu Austriacii; eu așa cuget, că Pinte a luptat pentru cauza susținută de Racolța, cu care au simpatizat Românii din aceste părți, și asta să fi fost cauza, că Pinte a luptat în contra orașului Baia-mare, unde și atunci au fost mulți diregători erariali, cari și ca Nemți și ca diregători erau partisanii împăratului, contra căruia s'a fost răscolat Racolța (Francisc Racolța II.)

Se știe din istoria, că pe timpul acela a bătut galbeni cu inscripțiunea „*pro libertate*“ Nicolau Berceni, generalul lui Racolța, în Șemniț (Selmezbánya); de acești galbinii vor fi fost și aceia, cu cari a umplut, după tradițiune, Pinte blidul servitorei lui Raț din Pitiiritea.

Despre familia Pinte, din care s'a născut Pinte Vitézul, fiind-că prin Mogója n'am umblat nici-odată, nu știu scrie nimic, că ore există și acum, ori ba? De-ore-ce familia Pinte, care se află de present în Chior în comunele Remetea și Fericea, a fost familiă nobilă și s'a

bucurat de toate privilegiile nobilimei înainte de anul 1848, cu totă probabilitatea deduc, că Pinteza Vitézul a fost născut nobil, și poate că pentru aceea s'a crescut ca orfan, după tradițiune, în casa familiei nobile Raț în Pitiiiritea, că barem după mamă a fost în rudenie cu această familie.

Străinii dic, că Pinteza n'a fost un erou al libertății poporului, cum îl consideră tradițiunea poporului român din părțile Băii-mari, ci un căpitan de hoți. Așa părere sinistră însă se nu ne ducă în rătăcire pe noi Români, pentru-că, cum se vede în cronica lui George Șincai, la anul 1703 toți istoricii, precum Cationa, Ghebhardi și alții, pe toți partizanii lui Racoța (Francisc Racoța II), între cari a fost până la un timp și contele Alesandru Károlyi, îi numesc hoți, din cauză, că au fost revoltanți. Drept aceea, eu cred, că ar merita, ca viața lui Pinteza și faptele lui să se facă obiectul unei cercetări critice din partea istoricilor noștri. Documente istorice, așa

cuget, că se vor afla în arhivele comitatelor învecinate cu Baia-mare. — Aşa scrie d-l Nicolau Nilvan în „Gutinel“.

V.

D-l *Vasiliu Vaida*, în n-rul 38 al „Gutinelui“ din 1889, ne dă următoarea notiță istorică, care, ca și a d-lui Nicolau Nilvan, face multă lumină cu privire la viața acestui om neînfricat de sbirii aceluși timp:

Morțea lui Pinteș Vitêșul.

Baia-mare, unul din cele mai vechi târguri ale țării, la anul 1142 fiind de cătră regele Ungariei Geza II colonisată cu Sași, numită în actele publice de pe la anul 1329 *civitas de rivulo dominarum*, ceva mai târziu: *rivulus, rivali dominarum, rivulinum*..... vestită prin minele de aur din délul crucii, sub care zace întins orașul, împrejmuțită dinspre mēdă-đi de fostul Chior, dinspre sóre-apune de țera Oașului, dinspre mēdă-nópte de românescul Maramureș, rēcorită dinspre sóre-rēsare de bórea bētrânului Gutin — este de óre-care interes istoric pentru noi Români.

La an. 1469 regele Ungariei Mathia dă voiă cetăţenilor, că deórece tîrgul este jignit prin cutrierările Valachilor din Muntenia, sî-şî întărescă oraşul cu şanţuri şi clădiri de fortificaţiune; la anul 1492 Dragffy de Béteg, mlădiţă a unei vechi familii românesce, intenteză proces tîrgovenilor pentru nisce păduri, în parte a şi eşit învingător; la anul 1571 oficiantul dela mine (băi) Andrei Findeisen pretinde, că minele nu se pot cultiva, pentru-că hoţiile şi furtişagurile Românilor sunt în această privinţă mare piedecă; la anul 1488 principele Ardealului Sigismund Bathori esarîndeză baronului F. Herberstein pe vreme de trei ani minele din Baia-mare, Baia-sprîe, Copnic şi Lăpuşul pe suma de 33.140 taleri sub condiţia, nu cumva sî vîndă aur nebătut Românilor din Muntenia; la anul 1703 Pinteá Vitézul, un hoţ român, ocupă cetatea Baia mare. Pentru-că întemplarea din urmă ne privesce încâtva mai aprópe, cãdînd ea la începutul vécului XVIII şi pentru-că pe cât scim istoricii noştri nu s'au ocupat de ea, sî o reînprospetăm:

Ungaria pe la începutul seculului XVIII gemea sub sarcina grea apăsătoare a unor consecinţe fatale. Maghiarii

priviau cu ochi înduioşați cum li-s'au răpit rënd pe rënd de cătră Leopold I. drepturile străbune. Poporul de rënd suferia amar sub greutățile publice, cum erau soldații simbriași etc. și sta lipsit de ajutor și părăsit de aristocrație și nobilime. Românii? Ei încă nu se bucurau de-o sörte mai bună, ba adese nu se bucurau nici de înlesnirile, de cari aveau parte compatrioții lor maghiari; aci sbiciul domnului de pământ svęcnia și mai usturiu, bietul iobagiu român muncia din greu din albul ȃilei până în amurgul serii, abia avea cu ce sę-și ustóie fómea, mulți dintre domnii români treceau în tabără străină, nime nu era sę apere dinaintea legii pe țeranul nostru dela sate; sę nu ne mirăm, decă flăcăi trupeși și frumoși ca brađii își lăsau casa și masa, sapa și plugul și eșiau la hotare și margine de păduri, ca sę-și facă ei de ei dreptate, cum Pinteș și alții și alții își făcuse.

Se mai măria amărăciunea prin tērea cu sila la sânta unire. Documentele contimporane cu un glas ne mărturisesc, că unirea în multe locuri s'a lățit cu sila, cu arma. Astfel în părțile mărmațene, în țera Oașului, în Sătmar, călugērul Esau, grec din Trēbisondes, adus din Roma de-

odată cu Ioan Iosif Camellis, episcop grec din Sebastopol, de cătră primatele Kollonich*) — a propagat unirea unde era trebuință și cu puterea armei. Amărăciunilor ivite din unirea cu sila nu s'a pus capăt în țără nici chiar pe la anul 1761; așa „Memoarale“ lui Rettegi György, scrise în vécul trecut, dér rămase necunoscute până ce d-l Torma Károly nu le-a dat la ivélă în anul 1885 în „Hazánk“, ne lămuresc pe deplin despre chipul de purcedere în lă-țirea sfintei uniri.

Nu voiă să ȃic cu acestea, că sunt contra unirei, ci și prin înșirarea acestei întâmplări voiesc a esplica, de ce Românii s'au alăturat în număr așa de considerabil la răsvrătitorul Rakoczi Ferencz II, care la anul 1703 Iulie 15 (și nu 16) a întrat în țără, pentru ca să recâștîge vechile libertăți ale țării și șie-și scaunul stăpânirei. Pe acéstă vreme era și Pintea la culmea mărireii sale. Și Pintea a avut rol destul de însemnat în acest răsboiu, mai bine ȃis în acéstă răscolă pusă la cale de Rakoczi și de amărăciunea și neînfrênarea poporațiunii din țără.

*) Veđi „Szathmár vármegye fekvése, történetei és polgári esmérété“, de Szimay Antal, vol. II. pag. 332, ed. în Buda la 1810.

Prin Marmația, Ugocea, Sătmar și Sălăgiu chiar și astăzi mai pomenesce țărănul nostru, în serile cele lungi de ernală, băieților săi despre un vitéz, despre un lotru, pe care nu îl prindea nici plumbul. Balade frumoșe, plăsmuite de ingeniul poeticesc al Románului dela sate, eterniséză numele acestui lotru făimos. Ci câte odată poporul e și recunoscător, chitesce a fi mare păcat să uite numele vitézului Pintea, care de atâtea-oră și-a rěsbunat asupra domnilor de pământ pentru păcatele lor și ale strămoșilor lor. Ei bine, acest Pintea, — pus de un romancier al nostru, în urma morții sale întâmplată la anul 1703, cu vre-o patruzeci de ani îndărăt, — ce rol însemnat a avut în rěscóla lui Rakoczi, se vede din cele următóre:

Rakoczi reușise cu mare nevoie, prin ajutorul iobagilor săi de pe domeniul din Muncaciu, Bereg, Maramureș, Ugocea, Sătmar etc., a se viri în țeră până în comitatul Sătmar și Sălăgiul de astăzi, dér era din cale afară strîmtorat, succese positive încă abia avuse, căci deși Șimleul și Oradea erau cuprinse, el sta între Crasna și Someș și generalul Glöchelsperg nu îl perdea din vedere cu cei 5000 călăreți din cetatea Sătmarului, nici regimentul Monte-

cucoli din Muncaciu; în urmă prin șireteniă ocupă și Careiul-mare, dăr poziția lui mai tot aceea rămâne. Intr'acestea — și aci dăm cuvântul lui Rakoczi: „O veste prea plăcută m'a surprins, căci Pinteș, lotru făimos din Meseș (dăr nu numai din Meseș, ci și în Codrul și strîmtorile din Sălagiu, în munții Băii-mari, în munții dela Capnic și în munții dela Maramureș), de origine Valach, ca să-și dovedească credința, ce-mi păstrează, tăbărise sub murii cetății Baiei-mari.... Voia său să ocupe cetatea în numele meu, său să silască pe locuitorii să trecă de partizanii ai mei. Poporațiunea a și capitulat, dăduse voie lui Pinteș să între în cetate, ce era împregiurată cu ziduri provădute cu turnuri. Deore-ce însă Pinteș și tovarășii săi începură a jăfui, cetățenii, ca să-și apere familiile și bunurile lor, se întruniră între sine și uciseră pe Pinteș și ortacii lui. În urma celor petrecute cetățenii își trimise soliă sub cuvânt, să-și dea seama despre cele făcute, și să mă asigure despre a lor credință“.*)

*) Veđi „II. Rakóczi Ferencz fejedelem Emlékiratai a magyar háboruról“ („Memoriile principelui Francisc Rakoczi II. despre rășboiul maghiar“) dela pag. 1703 până la fine (1711) tradusă în limba maghiară din franțuzesce și publicată de Thali Kálman, Pesta 1872.

Prin ocuparea Baiei-mari din partea lui Pinte, poziția lui Rakoczi s'a înlesnit foarte mult; acum era mai ușor de cuprins și Sătmarul, mai ușor de cutrierat vreme de 9 ani țera, d'er nefericitul Pinte a cădut jertfă vitejiei și poștei sale de avere. Mórtea i-a fost și aventuriósă.

Dér va fi încă lungă vreme pomenit prin ținuturile nóstre. Unii pomenindu-l îl vor blăstéma; alții pentru mila lui cătră cei s'raci, pentru tragerea de inimă cătră o parte a poporului din țera, îl vor cinsti cu lacrimi de recunoscînță. Pentru un singur om ce mare contrast! Óre lacrimile recunoscînței nu o s'e stingă de-alungul vremei focul blăstémului? Nu știu.

Așa scrie d-l Vasiliu Vaida.

Din tóte ce vedem? Vedem, că Pinte în adevér nu este o ființă mitică; nu, el a esistat, a trăit și murit ca dușman al dușmanilor poporului, a fost un vítéz în înțelesul cel adevérat al cuvântului.

*

Dela un vechiú grănițer din Telciu, comună în munții Năséudului, pe unde umbla Pinte adeseorí, am auđit, că spuneau b'etrânii cumcă Pântea avea 250 ostași re-

gulați, mai bine ajustați decât ai împăratului, și că pe el și pe ostașii lui îi spovedia popa din Bichiș. Postav pentru haine le ducea un negustor armean din Bistrița, care avea frumoase câștiguri din acel postav, că Pîntea plătia boeresce, numai și poftia ca să fiă ascultat cătunesce, să nu-l amâne cu vorba. Odată éráși i-a trimis Pântea vorbă să-i ducă postav pentru un rînd de haine la tóte cătanele, ér neguțătorul i-a trimis vorbă, că nu póte, de-óre-ce are de mers la tîrg la Deeș. Când colo a treia, orî a patra și se întîlnesc la strîmtorile Șanțului din sus de Rodna, — negustorul ducea postav în Bucovina. Negustorul tremura de frică, ér Pântea di-se: „Nu te teme, nu ți-s'a întîmpla nimic, numai cât postavul de ađi încolo nu l'oiu mai măsura cu cotul tîu, ci cu cotul meu, că-i mai drept“. Și-a tăiat Pântea din dunga părăului o prăjină de vre-o cincî stînjini și di-se: „No, Armene, ésta-i cotul meu, tot cotu și taleru, că așa ți-l'am plătit tot-déuna! Asta să-ți fiă de învățatură să mai mințesci pe Pîntea!“

Cum-că Pinteia a fost un adevărat apărător al poporului asuprit, se vede din următoarea tradiție păstrată până ađi în giurul Năsăudului:

Pe timpul lui Pinteia se ținea de districtul Bistriții tot cornul Ardealului cunoscut mai târziu sub numele de districtul Năsăudului și al Bistriței, adecă cam acel ținut, care ađi formeză comitatul Bistrița-Năsăud.

Magistratul Bistriței se îngrija și de adunarea dărilor. Primarul fiecărei comune era dator să ducă darea la Bistrița, și adecă până în ziua de anul nou trebuia să fie dusă. Dēcă până în ziua de anul nou nu ducea care-va primar darea întrégă, îndată după anul nou se trezia cu esecutorul din Bistrița în comună, însoțit de un scriitor și de doi panduri dela magistrat.

Sunt riguroși și esecutorii de dare din ăilele nóstre, numiți de popor „jucuței“ și „arjucuți“, dér esecutorii magistratului Bistriței din ăilele lui Pinteia erau mult mai cumpliți. Ei, adecă, cum ajungeau într'o comună, mergeau la primarul și-i

visitau răvașele. Apoi alegeau de pe răvaș pe păcătosul, care era cu mai multă restanță de dare, și-l chemau înaintea esecutorului; acesta poruncea pandurilor lui să desbrace pe nenorocitul, să-l lase numai în cămașă. Apoi îl legau țepên pe un cal de lemn numit „dereș“ și turnau pe el apă rece. Acésta era iérna prin cășlegile Crăciunului! Nenorocitul țipa, se sbătea, dér nu-i folosia nimic; pentru fiă-care husoș, ce era dator în dare, 'i se turna o cofă de apă rece. Unii mai muriau de frig, alții se alegeau cu bóle pe tótă vieța.

Cu acéastă tortură înfricau pe bieții creștinî să facă bani și din pământ, numai să nu ajungă pe mâna esecutorului.

În acest mod torturase pe ún nenorocit din Telciú, tocmai când se apropia Pinteaa de aceaa comună. Cum auđi Pinteaa de acésta, se puse a căuta pe esecutor, să-l învețe ome-niă. Dér esecutorul era dus. Ómenii îi spun, că e în Bichiș. Numai atâta i-a trebuit la Pinteaa, să scie unde e esecutorul. Ca fulgerul de iute a

sburat pe un armăsar negru până în Bichiș, urmat de vre-o câți-va ortaci de ai lui.

Când ajungeau ei în Bichiș, tocmai puneă esecutorul pe un om pe „dereș“ și turnau pe el apă rece. Vădând Pinteă atâta barbariă, porunci să deslege pe nenorocitul și luă la trei-parale pe esecutorul: „Cine ți-a poruncit ție, om fără de suflet și fără Dumnezeu, să faci ce ai făcut? Se vede, că de Dumnezeu nu te temi, că te-a bate, să te temi încai de mânia lui Pinteă!“

El porunci pandurilor dela magistrat să desbrace pe esecutor și pe scriitor și să-i pună pe „dereș“ și să le tórne la fiă-care numai câte deuce cofe de apă rece pe cap. Și porunca fù implinită. Și cum turna apa pe ei, sloiū de gheață se făcea. Ér bietul esecutor cu scriitorul magistratului clănțaniau în dinți de gândiai, că hodorogesse o móră gólă.

„Ați văđut, le duse Pinteă, câte de bine ceea ce faceți voi? Mergeți acum la magistrat și-i spuneți ce ați pățit; de v'a îndemnat magistratul, el să vă scótă frigul din piele;

de ați făcut din firea vóstră cea de câne, răbdați și mulțamiți lui Dumnezeu, că ați scăpat așa ușor!... Acum îmbrăcați-i, apoi îi legați pe cai și-i duceți pân' la Salva, de acolo vor nimeri ei drumul spre Bistrița. Dér vai de pielea lor, de mai dau unde-va de ei!"

Așa grăi Pintea și făcù scăpat pe esecutorul și pe slujitorii magistratului. Ér aceștia, vedându-se la largul, mergeau ca dinaintea Tătarilor. Nu se opriră până în Bistrița, unde spuseră magistratului cele pățite. Ér magistratul, întru înalta lui înțelepciune, cerù dela împărăția un escadron de husari să trimită să prindă pe Pintea. Și husarii veniră până unde veniră, dér auđind de ce sunt chemați și sciind, că cu Pintea nu-i jucăria de dat piept, se întórseră înděrēt și spuseră, că se mérgă magistratul prin munții și prin pădurile pe unde se ține Pintea, că ei cu caii lor nu sunt în stare.

După ce Pintea făcù scăpat din Bichiș pe esecutorul și pe slujitorii magistratului, chemà la raport pe primarul și-l întrebà, cum de lasă

lucrurile baltă până vine asupra satului urgia acela de esecutor? Ér primarul îi spuse, că uite, în anul trecut au fost bucate puține, din care pricină ómenii nu-și putură plăti dările, dér magistratul habar nu are de lipsa ómenilor.

Atunci Pinteia mai întrebà pe primarul, câtă dare restantă este? Și după ce primarul îi spuse, că atâta și atâta este, Pinteia scóse punga și numărând toți banii, ce-i datoria comuna Bichiș, îi dîse: „Să-i ducă, primarule, în Bistriță la magistrat și să-i spui, că Pinteia i-a pus pentru sat, că de pe ómenii n'ai ce scóte, fiind fórte lipsiți de bucate. Să mai spui magistratului și aceea, că de mai cutéză a trimite pe sate astfel de esecutori fărădelege, atunci are să se răfuéscă cu Pinteia!

Primarului din Telciú încă îi dete Pinteia banii, cu cari erau datorii telcenii în dare, să-i ducă în Bistriță, numai să nu mai trimită esecutor pe comună.....

Ce-am mai ride, să se scóle Pinteia și să învețe și pe esecutorii de ađi omeniă!

Un document despre Pinteá Vitézul.

D-l *Ioan Leşian*, învăţător român gr. cat. în Baia-mare, vrând a ne da un ajutor întru adunarea datelor despre Pinteá Vitézul, a binevoit a trimite la adresa „Gazetei Transilvaniei“ copia unui document, ce se păstrează în arhivul oraşului Baia-mare.

D-l *Leşian* ne spune, că tocmai acum lucrăză la „Monografia şi istoria oraşului Baia-mare“, în care mai pe larg se va vorbi şi despre Pinteá Vitézul. Documentul, a căruia copią ni-a trimis'o d-sa, pórtă data de 14 Aug. 1703 şi e scris într'o limbă şi cu o ortografiă pocită un-guréscă, cum se scria pe acele timpuri. *).

*) Étä documentul în copią:

„1703 Die 14 Aug.

1. „Máramarosban Szigethen levő Feőkapitánya az Kuruczoknak Majos János két izben irt levelet az Nemes Tanácsnak. elsőben kéri és inti az nemes Várost az engedelemre; másodsor pedig igen keményen parancsol két rendbeli levelében; hogy 3 vagy négy tonna puskaport; tizen-nyolcz sing ángliai posztót, száz tallért,

ónát, töltést mennél többet, zászlónak való bagáziát küldjön az város, élete jószága elvesztése és Feleségeiknek s gyermekeiknek fegyverre való hányattatása, és Biráknak s Tanácsnak felkaróztatása alatt; jól lehet Szigetről Majos úr uttyját másfelé vette s bántódása az városnak miatta nem esett, de más rendbeli kuruczok signantur (signanter) Békéssy András, Lantos János, Balla Urszuly Hadnagyok két zászlóval, *és amaz hires Tolvay Hollómezei Pintye úr heted vagy 8-ad magával*, ki ekkor a méltos. Fejedelem Felső vadászai Rákóczi Ferencz kglms urunk Gráát (gratiáját) más emberek által sollicitálta, és egy néhány gyalogok az városhoz és alá estve felé sebessen jöven, a Magyarkapu eleiben állván, potenter urgiálák (urgeálák) s kívánák, hogy a várost adják fel az Méltos. Fejedelem számára, és sok beszédek után mind ök, mind a Város részéről arra hajlottak, hogy akkor estvének ideje lévén, mindkét részről zállagot adván egymásnak, megesmertetnék sub bonis modis az kívánság és az városnak megh maradása iránt, a minthogy akkor estve az Zállagok in vicem bejövén s kimenvén, reggel mind az város részéről, mind a kuruczok iránt arra hajlottanak, hogy embere által az Nemes Város a Mélt. Fejedelmet megtalálja, mely végzésbe mindnyájan acquietálván, étellel s itallal gazdálkodván, két szekeren kenyeret, húst, átalágban bort vivén az Várostól a Kuruczoknak — nem tudatik mitől viseltetvén a húst — kenyeret széllyel hányva, a bo-

ros átalagok fenekét kiverték és a kapura nagy dühösséggel jöven, a külső kapút bevágták, közöttük fő és első lévén az megemlített *Pintye maga és vágta a kaput, az városban levő kurucz zállogok s Hadnagyok sok rendbeli tilalmazások ellen; azért a kurucz zállogok nógatásból, midőn már kétszeri lövéseket is elszenvedtek volna a lakosok puskázáshoz kényszerítették nyulni és a puskázás közbe a megmondott *Pintye meglövetett*, mivel ő az ország uttyában sok ártatlan vért ontott ő neki is vére az ország uttyában az kapu előtt kiontatott, *teste penig, mint gonosztévőnek, tiszteség nélkül a Várdombon belül az kerítésen eltemtetett*“.*

Din document se vede, că Pinteia a fost împuşcat în porţa cetăţii Baia-mare, în 1703, ér trupul lui s'a îngropat fără nici o onóre pe culmea cetăţii, lângă gard înăintru.

O copiă de pe acest document a fost publicată de altmintrelea şi în „Familia“ (nr. 22 din 1895), căreia 'i s'a comunicat din partea d-lui Nicolau Nilvan. D-l Nilvan, publicând documentul, l'a însoţit cu un interesant comentar, din care reproducem la acest loc următoarele:

„Poporul, dice d-l Nilvan, nu fără cauză a onorat pe Pinteia cu frumosul epitet de „Vitéz“ şi nu fără

causă i-a eternizat memoria prin aceea, că cele mai frumoase locuri ale naturei le-a numit după numele lui, precum sunt între altele: „Poiana Pintii“, „Fântâna Pintii“, „Pétra Pintii“, „Şatra Pintii“ ş. a.

Şi decă întru adevăr nu fără causă a onorat şi onorează încă şi astăzi poporul român amintirea lui Pinteia Vitézul, de sine se ivesce întrebarea, că ore care pôte fi acea causă? Ca să putem răspunde la această întrebare, trebuie să cunoştem măcar în liniamente generale starea socială, religioasă şi politică a poporului român din acel timp, când şi în mijlocul căruia a trăit Pinteia Vitézul.

Pinteia Vitézul, precum se vede din un document autentic contimporan, a murit în anul 1703, August 14, prin urmare el a trăit la finele secolului al 17-lea şi la începutul secolului al 18. Tot atunci a trebuit să facă şi vitejiile, pentru cari poporul îl numesce „vitéz“.

Scim din istoriă, că la începutul secolului al 18-lea două evenimente istorice de mare însemnătate s'au

ivit, cari au pus pe poporul român din Ardeal și comitatele vecine în mare fierbere și turburare. Acele două evenimente importante au fost: 1) Presiunea din partea romano-catolicilor, protegiați de curtea domnitore, pentru a-i uni pe Români în cele religioase cu biserica Romei; 2) Răscola lui Francisc Racoțca II în contra casei domnitore.

Cumcă Români nu bucurosi și fără opunere au primit unirea cu biserica Romei, — afară de faptul, că multe comune românesce au rămas până adă neunite cu biserica Romei, deși sunt resfirate tot printre sate unite, ca nisce insule în mijlocul unei mări, precum sunt comunele Finteușul mare și Vălenii Șomcutei, în fostul district al Chiorului, — servescă drept probă și următoreia istorióră:

Fiind subscrisul în vara anului 1894 la scaldile (băile) Bicsadului, din „Téra Oaşului“ în comitatul Sătmar, am vizitat și mănăstirea Bicsadului, care este în depărtare numai de $\frac{1}{2}$ oră dela scaldă și care aparține diecesei gr. cat. a Gherlei. În sala de mâncare a călugărilor basiliți,

mi-a atras atențiunea un tablou, care reprezintă o scenă înfiorătoare, cum au ucis nisce Români îmbrăcați în haine țărănesci, cu topóarele, pe un călugăr.

Observând d-l Arcadiu Pásztori, egumenul mănăstirei, că mă interesez de acel tablou, mi-a istorisit următoarele :

Mănăstirea Bicsadului s'a înființat la anul 1700 prin Isaia Caroli (Károlyi) cu acel scop, ca să stirpescă imoralitatea, ce era foarte lătită la poporul român din acele părți, care trăia resfirat prin munți, ducând o viață desfrănată, în bigamiă, și pentru ca călugării să conlucreze la propagarea unirei cu Roma. Isaia Caroli a fost născut în Trapezunt (Asia) și, ca preot foarte învățat, trăind în Roma mai mulți ani, a fost trimis din partea Pontificelui, ca paroch al bisericei gr. cat. din Dobrițin, unde a și funcționat ca atare mai mulți ani.

Deórece însă pe el și pe credincioșii săi l'au atacat tocmai sub decursul serviciului dumnezeesc calvinii din Dobrițin, și li-au luat cu puterea localul unde s'a ținut serviciul divin, el a părăsit Dobriținul și a mers în „Țera Oașului“, unde cu ajutorul împăratului Leopold și a Papei a întemeiat mănăstirea dela Bicsad în anul 1700.

In acea mănăstire, primul egumen a

fost însuși Isaia Caroli; fiind însă un energios propagator al unirei între poporul român și sbiciuind fără cruțare imoralitatea, mai ales bigamia foarte usitată în acele părți, în noaptea dintre 14—15 Maiu 1703 l'au atacat și l'au ucis în așternutul său ómení de ai lui Pintea și cadavrul lui l'au dus între munți, unde călugării, cari în noaptea amintită toți erau absenți, numai după câteva zile l'au găsit. Însuși Isaia Caroli a scris în acele momente critice, cu sângele său propriu, pe dunga patului, aceste cuvinte: „Eu pentru credință, speranță și iubire mor“.

Décă acéstă istorióră este adevărată, și adevărată trebuie să fie, pentru-că d-l Arcadiu Pásztori m'a asigurat, că e basată pe documente, ce se află la mănăstirea Bicsadului, atunci e evident, că poporul român din acele părți s'a opus și cu forța propagării unirei, și ca conducător cunoscut al opoziției a fost Pintea vitézul.*)

*) În Strîmbul, lângă Lăpuș, încă este o mănăstire, ce se ține de diecesa Gherlei. Strîmbenii toți sunt Români uniți și au biserică de pétră. Înainte de unire însă au avut biserică de lemn. În Strîmbul, vor-

Numai ca șef recunoscut și energios al opoziției și nu ca hoț și-a putut câștiga Pintea vitezul acea mare popularitate, ce se vede după tradițiunea poporului, că a avut'o.

Pe timpul, când s'a răsculat Francisc Racolța în contra casei domnitore, popularitatea și renumele lui Pinteau erau la culme, și acesta a fost cauza, că ajutorul nu de puțin preț al lui Pinteau a fost bine primit de către Racolța și că Pinteau s'a luptat cu totă energia, ca Lobonții, cum îi numiau pe partizanii casei domnitore, să fie învinși. Zelul cel mare, ce a desvoltat Pinteau pentru a promova cauza lui Francisc Racolța, se vede și din un document contimporan, ce se află în arhivul orașului Baia-mare, și este publicat

bind eu cu mai mulți oameni bătrâni, am auzit dela ei următoarea legendă: După trecerea la unire, o singură babă rămase credincioasă legeri, ce o apucase din strămoși; ea nu voia să trecă la unire din cauză, că uniții au bisericii de piatră, pe când știut lucru este, dicea ea, că în patrii, în stânci și bolovanii „șede ucigă-l crucea“. De aceea conchidea ea, că legea uniților nu poate fi bună. —

I. P. R.

la pagina 296 în cartea „Nagybánya és környéke“, tipărită în Baia-mare la Mihai Molnar în anul 1894.

(La acest loc d-l Nilvan reproduce documentul unguresc amintit, pe care ni-l'a comunicat și nouă d-l învățător Leșian, apoi continuă astfel:)

Din acest document se vede apriat, că Pintea n'a murit ca un hoț persecutat, ci ca un oștén vitéz, în fruntea acelei oști Racolțiane, care s'a luptat să ocupe cu asalt cetatea Baia-mare, și că în acea óste au fost și alți căpitani români, și anume unul, care se chiăma *Urs Bala*, séu póte *Bălan*.

E adevărat, că scriitorul acestui document îi dă lui Pintea și epitetul de „tolvaj“, adecă hoț; însă trebuie să scim, că Maghiarii au avut, ba și astăzi au datina a-i numi „hoți“ pe toți acei bărbați născuți din sînul altor popóre conlocuitoře, cari s'au distins prin opoziția contra voinței lor. Chiar în zilele noastre încă auzim despre cutare bărbat mai energetic român dicându-i-se: „tolvaj N. N.“ și în general: „tolvaj oláh“. De aci vine, că pe Horia și Cloșca, pe Iancu

și pe apărătorii mai energioși ai cauzelor române nu i-au considerat și nu-i consideră de luptători sinceri ai drepturilor poporului, ci numai ca pe nisce făcători de rele.

Cum se ne esplicăm însă acea împrejurare, că în acest document Pinte se numesce „domn” — *Pintye úr?* Oře se fie acésta o ironie la adresa lui Pinte, care în timpul scrierii documentului era deja mort, dér până era în viéță toți cetățenii din Baia-mare tremurau de frica lui? Séu dóră Pinte în adevăr n'a fost un simplu țeran și, prin urmare, a meritat epitetul de „domn?”. Eu așa cuget, că Pinte a fost născut din familia nobilă a Pintescilor și ca atare n'a putut fi împiedecat a învăța și ceva carte, póte tocmai la șcólele din Baia-mare; prin urmare el a aparținut puținei inteligențe române din acele timpuri, care s'a interesat de sórtea neamului său.

Presupunând, că Pinte a fost născut ca nobil și a avut și ceva carte, cu tot dreptul a meritat numirea de „domn”, mai ales decât vom considera și acea împrejurare,

că n'a fost un simplu gregar în ós tea lui Racolța, ci, precum se dice în document, cel mai de frunte conducător al acestei oștiri Racolțane, care a voit să ocupe cu asalt cetatea Baia-mare.

Cumcă Pinteá vitézul n'a fost un hoț ordinar, încâtva și străinii o recunosc. Étá ce ne spune în asta privință cartea mai sus amintită: „Nagybánya és környéke“ la pag. 298:

Nu-i lipsită de verosimilitate acea părere — scrie autorul maghiar — că Pinteá a făcut parte din acel soiú de haiducí, pe carí mai mult amărăciunea și dorul de răsbunare, decât pofta de a jáfui i-au silit să ducá viéță haiducéscă; ba chiar nici aceea nu-i imposibil, că el a fost unul dintre conducătorii mai îndrásneți de guerile curuțescí (racolțane), căci dându-li-se ocașiune, nu s'au reținut nici dela aventurí hoțescí.

Același autor scrie, că după unele versiuni ale tradițiunei, Pinteá a fost acela, care a condus pe Tătari în comitatele Sătmar și Maramureș. Acéstă versiune însé, tocmai decă esistă, nu are nici o basă istorică, deórece Tătarii au devastat

în comitatele amintite în anul 1717, ér Pinteá a murit în 1703, așa-dérã cu 14 ani mai înainte de venirea Tãtarilor.

Tot în acéstã carte, la pag. 299, se ðice, cã o altã versiune a tradiþiunii poporului descrie în formã romanticã întêlnirea lui Pinteá cu Teodor Crãciun, care a fost încredinþat din partea autoritãþilor, ca sã prindã pe Pinteá; tradiþiunea spune adecã, cã cu acea ocaziune s'a dovedit dupã semnele, ce le purtau ambii la grumazã, cã ei sunt fraþi adevãraþi.

La acésta numai atãta avem de observat, cã întru adevër ei au fost fraþi adevãraþi, pentru-cã ambii au fost Români ði ambii au fost viteþi, deóre-ce acest Teodor Crãciun (Karácsony) a fost dela Borþa în Maramureþ, care cu Români sãi a nimicit în anul 1717 órdele Tãtarilor ði a eliberat multe mii de creþtini din captivitatea lor.

Nu-i imposibil, cã Teodor Crãciun încã a fost dintre acei fêrtaþi viteþi ai lui Pinteá, care a rãmas în viéþã, pãnã la venirea Tãtarilor, în-

têmplată, cum s'a amintit mai sus, la anul 1717.

Până aci comentariile d-lui Nicolae Nilvan.

* * *

De încheiere mai am să adaug, că un om din Măgógia mi-a spus la 23 Maiü a acestui an, că coiful și cămașa cea de zale a lui Pinteä se află în biserica din Budesci, în Marmăția, și că sunt atât de grele, încât el nu le-a putut ridica, deși s'a opintit din răputeri.

V.

Étä și unele legende din viéta acestui erou național. La locul întâiu punem: „Horea lui Pinteä Vitézul“, după cum am scris'o dela Cupșa Vasilie din Strîmbu, cum o aflăm și în „Gutitul“ și în „Noptile Carpatine“ ale lui Drăgescu:

Horea lui Pinteă Vitézul.

I.

Frunză verde de săcară,
 Cólea despre primăveră
 Când se 'mbracă codrii érá,
 A eşit Pinteă afară;
 A lăsat cetăţi şi sate,
 Ce sunt pline de păcate,
 Şi s'a tras în codrul verde,
 Unde traiul lin se pierde.
 Colo jos în codrul verde
 Ce cumplit foc se mai vede!
 Lângă el Pinteă şedea
 Şi cu soţii lui vorbia,
 Vorbia şi se sfătuia.
 Ei erau până 'n cincî-decî
 Şi frigeau vre-o trei berbecî,
 Nu-i frigeau precum se frige,
 Ci-i întorceau în cărlige,
 În cărlige şi 'n belciuge,
 Să le fie carnea dulce.
 Când berbecii se frigea
 Şi cina când se gătea,
 Pinteă la soţi se 'ntorcea
 Şi din gură le grăia:
 — Fraţilor, fërtaţilor,
 Stau să mor, așa-mî e dor!
 Mergeţi câţi-va 'n Baia-mare,

Aduceți pâne și sare,
 Și-apoi câți-va 'n Baia-mică,
 Și-aduceți vin și palincă,
 Să ne facem voiă bună,
 Să petrecem împreună !

Un voinic mai tinerel,
 Și 'ntre soți mai vitejel,
 Oblu 'n sus s'a ridicat
 Și ast-fel a cuvântat :
 — Ascultă, Pinte voinice,
 Noi la Baia nu ne-om ducé,
 Căci vieța încă-i dulce,
 Dér de-o și fi să pornim,
 Cei mai bravi să ne 'nsoțim ;
 Ș'atunci apoi vom pleca,
 Dăcă din tine-om afla
 Mórtea ta din ce va sta ?
 — Fraților, fărtaților,
 Din mine puteți afla,
 Că mórtea mea înc'o sta :
 Din trei fire de grâu sfânt,
 Dintr'un plumb micuț d'argint,
 Bine 'n pușcă îndesat
 Și la peptu-mi ațintat.

Când fărtații audiră,
 Armele și-le gătiră
 Și pe cai că se suiră,
 Cătră Baia se porniră.

II.

Când la Baia s'arătară,
 Pórta 'nchisă o aflară,
 Și cu bårdi dădură 'n pórta,
 De se sparse 'n dece tótă,
 Și în Baia ei intrară,
 Pe la nobili se băgară,
 După vin, pâne și sare,
 Ca să ducă de mâncare.
 Dér ei bea și-și petrecea,
 Iute séra le trecea,.....
 Când pandurii 'nțelegea,
 Cum-că Pintenii au vinit,
 După ei au si pornit,
 Și 'năuntru ei întrară,
 Și de arme-i despoiară,
 Și ca nodul fi legară.

— Fraților, pandurilor,
 Dați-ne voi nouă pace,
 Că nimica n'om mai face,
 Dér de ne duceți la mórte,
 Vai și-amar de-a vóstră sórte!

Dér pandurii răspundea :
 — De aici voi nu veți scăpa,
 Pân' de scire nu ni-ți da
 Mórtea Pintii 'n ce va sta?

— Fraților, fărtașilor,
 Țise Pinteă soților,
 Dér întors'au soții érá?
 Rău mă tem, ca să nu piéră!
 Ceialaltți atunci grăiră:
 — Cine scie ce pățiră,
 Écă mieđul noptii vine,
 Și din ei nu 'ntórnă nime.
 Pinteă calul și-l gătia
 Și de loc încăleca,
 Și când calul și-l porni
 Până 'n Baia nu-l opri.
 Prin cetate când intra
 Fluera și asculta
 Dór de soții lui va da,
 Că fărtașii-l cunoscea
 Pinteă când le fluera!..
 Déră soții nu s'arată,
 Ci o cétă neașteptată
 De pandurî din Baia-mare,
 Ce era la priveghiare,
 Dórá Pinteă va veni,
 Cu ai săi de a-se întêlni,
 Când pe Pinteă îl vedură,
 Toți în cale îi stéturá.
 — Dă te Pinte — acu legat,
 Că, de nu, vei fi pușcat
 Cu trei fire de grâu sfânt,
 Cu plumbuțe de argint!

— Fraților, fărtașilor,
 Dîse Pinteia soților,
 Dér întors'au soții érá?
 Rău mă tem, ca să nu piéră!
 Ceialaltî atunci grăiră:
 — Cine scie ce pățiră,
 Écă mieđul noptii vine,
 Și din ei nu 'ntórnă nime.
 Pinteia calul și-l gătia
 Și de loc încăleca,
 Și când calul și-l porni
 Până 'n Baia nu-l opri.
 Prin cetate când intra
 Fluera și asculta
 Dór de soții lui va da,
 Că fărtașii-l cunoscea
 Pinteia când le fluera!..
 Déră soții nu s'arată,
 Ci o cétă neașteptată
 De pandurî din Baia-mare,
 Ce era la priveghiare,
 Dórá Pinteia va veni,
 Cu ai săi de a-se întêlni,
 Când pe Pinteia îl vėđurá,
 Toți în cale îi stéturá.
 — Dă te Pinte — acu legat,
 Că, de nu, vei fi pușcat
 Cu trei fire de grâu sfânt,
 Cu plumbuțe de argint!

— Ba, dău, că eu nu m'oiu da,
 Să sciu chiar că n'oiu scăpa,
 Și mai bine voiu muri,
 Că fărtații mei v'au spus.
 De v'au spus, ca ei să scape,
 Peste țări și peste ape,
 Dómne-atuncî 'i poți ierta
 Și pe mine-a mă certa!
 De v'au spus, ca să mă vîndă
 Și pandurii să mă prindă
 Dómne, atuncîa tu sê-i bați
 Că nu-s frați adevărați!..
 Fraților, pandurilor,
 Spuneți voi enșii domnilor,
 Că legat eu nu m'am dat,
 Ci vitéz, că m'am luptat,
 Ca să sciu, că de prunc mic,
 Pân' la mórte-am fost voinic.

Și când arma și-o golesce,
 Pe pandurî mi-i tăvălesce,
 Și când scóte sabia nouă,
 'I se rumpe tocma 'ndouă,
 Și când scóte sabia veche
 'I se rupe la ureche.
 Atuncî plumbul de argint
 Și trei fire de grâu sfânt —
 L'au aruncat la pămênt.
 Pieptul lui bucăți se frânge,

Cât și calul lui îl plânge,
 Și râncheză, asvêrlesce,
 Căci pe domnul său jelesce.

Și când sufletul și-l da
 Pinteia astfel cuvânta :

— O sută cincî-deci ai mei
 De voinici, ca nisce smei,
 Vă pădiți prin codrul verde,
 Că'n Baia vieța-ți pierde, —
 Și țineți toți la-olaltă,
 Și nu vă dați nici-odată.

Nu dați sfatul

La fêrtatul, Central University Library Cluj

Că fêrtatul

Pune capul!

Ascultați voinici de mine,
 Să vă 'nvêț a trăi bine:
 Sfatul nu vi-l dați la nime,
 Cui îi dai pâne și sare,
 Ala te mîncă mai tare!..
 De ađi Pinteia vitéz mare,
 N'a tăia domnii 'n cărare,
 Pinteia a gătat cu tóte
 Și trage acum de mórte.
 Dintre voi cin' mă iubesc,
 Cine pe Pinteia-l jălesce,
 Dupăce voiă muri eu
 Să-mi tundă tot pêrul meu,

Și 'ntr'o ȃi de s'erb'at'ore
 S'ē-l pun'ă 'n p'ort'ă la s'ore:
 S'ē-l pieptine fetele
 In t'ote Duminecile,
 Și s'ē-l sufle v'enturile
 Colea prim'averile.

Trei voinic'ī s'au și aflat
 P'erul de 'i l'au t'ăiat:
 Unu-i George S'ăl'ăgianul,
 Și cu Mitru Ardeleanul,
 Altu-i Ioan Moldovanul;
 Ț'știa p'erul i-au t'ăiat
 In p'ort'ă l'au aș'edat
 Ca el s'ē se pomen'esc'ă
 In cea ț'er'ă ungur'esc'ă,
 De Rom'ân'ī fi'ă m'ărit
 Și de Ungur'ī pomenit!

In num'erul 20 al „Gazetei Transilvaniei“ din 1897 afl'ăm urm'ătorul „*Vers alui Pinte'a*“, care mi-se pare cel original și în adev'er creațiune pur poporal'ă, ȃr cel de mai nainte sigur e cioplit din acesta, or'ī din altul asemenea acestuia:

Vers alui Pinteia Vitézul.

De unde-i Pinteia de felî?
 Din Mogógi, dela Ardelî.
 Pinteia nici de-acolo nu-i,
 Că-i din sînul codrului.
 Sub pólă de codru verde,
 Puțină zare se vede;
 Nu sciu, zarea-i puținea,
 Orî dór' Pinteia-i p'ângă ea
 Cu vre-o dece, doi-spre-dece
 Și mi-și frige d'un berbece,
 Și mi-l împărțesc frățesce
 Cum și Dumnedeu voiesce.
 Pinteia din loc s'o sculat,
 La plimbare s'o luat
 Și din gură mi-o strigat:
 — Care fêrtat s'a d'aflare,
 Să mérgă la Baia mare
 După pâne, după sare,
 După praf de cel mai mare;
 După lin, după pelin,
 După trei cupe de vin?
 Numai unu s'o aflat,
 Care-o fost mîi slab la cap.
 — O, Pintiucă, eu m'oiŭ duce
 Și de tóte țî-oiŭ aduce,
 De mi'i da murguș spăriet
 Și de cómă săbiet.

Și i-o dat murguț spăriet
 Și de cómă săbiet,
 Si pe el o 'ncălecat,
 Drumu-a lungul l'o luat
 Și'n Baie și-o d'alergat.
 — Diua bună, băeșii!“
 — Sănătoși, dragu badii!
 Tu ești fěrtatu Pintii?
 Měi fěrtat, fěrtatule,
 Ascultă-ne vorbele:
 De ești fěrtatu Pintii,
 Spune-ne mórtea Pintii,
 Că cu bani te-om cumpăni:
 Intâia cu tăierei,
 A doua cu husoșei,
 A treia cu mănunței!
 — Mórtea Pintii nu oiű spune,
 De mi-ți pune pe cărbune;
 Mórtea Pintii nu-oi dare,
 De mi-ți pune pe frigare.
 — Měi, fěrtat, fěrtatule,
 Spune-ne mórtea Pintii,
 Cu talerī te-om învăli.
 Vedī, talerii, cum îi vedī;
 Pe galbenī n'om pune preț!

Mórtea Pintii o spuseră:
 Trei grăunțe de grâu sfânt,
 Lâng' acestea-un plumb de-argint,
 Subsuórá ațintit,

Subsuóră de-a drépta,
C'acolo-i stă puterea.

Pintea 'n Baie a picat,
Cu picioru 'n pórtă-o dat
Băieşii că i-or strigat:
— Pinteo, Pinteo, vitéz mare,
Nu ne sparge portiţare;
Din trei puscī vom împuşcare
Şi la pămênt te-om culcare,
Cu trei fire de grâu sfânt,
Lâng'acestea-un plumb de-argint
Subsuóră aţintit,
Subsuóră de-a drépta,
C'acolo 'ţi stă puterea!

Pintea érá 'n pórt'o dat
Şi din gură şi-o strigat:
— Nu-mī e mórtea puşca ta,
Ci mi-e frunđa şi iérba,
Care-i în tótă lumea.
Din trei puscī mi-o d'împuşcat,
Pintea 'n genunţi mi-o picat
Şi el numai şi-o strigat:
— Cine 'şi ţine fêrtat dulce,
P'acela dracu l'ar duce;
Cine 'şi ţine fêrtat drag,
N'ar avé loc fără 'n Iad!
Jale-i Dómne cui e jale,
Jale-i frunđei şi ierbii

După armele Pintii,
 Cum în cuiu s'or rugini,
 Nimeni nu le-a stăpâni.
 Hei tu, mămulica mea,
 De-ai fi sciut cui mă crescî,
 M'ai fi dat hrană la pescî
 Și de cuiburî la crăiescî;
 Să fi sciut cui mă faci,
 M'ai fi dat hrană la vacî
 Și de cuiburî la gândaci!

(Auzită în Ieu^d, în Marmația).

BCU Cluj / Central University Library Cluj
 În comuna *Sâncel*, lângă Blașiū,
 aflaiū următórea baladă despre:

Pintea Vitézul.

În cetate în Băiță
 Suntu-mî doi robî în temniță,
 Unu-i Pintea hoțomanul,
 Unul e Stan Ungureanul;
 Ér în ușa temniței
 Șede măicuța Pintii
 De 'mpletisce
 Brêu șerpésce,
 Și pe Pintea mi-l hrănesce.
 Ér Pintea din graiū grăia:
 — Maică, măiculéna mea,

Du-te la domnii din sfat
 Și spune, că m'am rugat,
 Că de când mă țin legat
 Șerpii 'n barb'au fluerat,
 Mustețele-mi bat brațele,
 Për galbin călcâele
 Și barba genunchile!

Maică-sa l'a ascultat
 Și-a mers la domnii de sfat
 Și din gură-a cuvântat:
 — Êtă domnilor de sfat,
 Cum Pinteă meu s'a rugat:
 De când îl tineti legat,
 Șerpii 'n barb'au fluerat,
 Mustețele-i bat brațele,
 Për galbin călcâele,
 Și barba genunchile;
 Și se rógă sê-l iertați,
 Din temniță sê-l scăpați.....
 Dêră domnii cei de sfat
 Tot ridênd au cuvântat:
 — Sê nu fie supêrat,
 Nevastă i-am căpêtat
 Vin roșu i-am cumpêrat,
 Ceteraș
 Din Făgăraș!
 Și maica-sa, mângăiat',
 La temniță'a alergat

Și din gur'a cuvântat:
 — Nu fi, Pinteo, supărat,
 Că mi-au spus domnii din sfat,
 Că nevastă ți-au aflat,
 Vin roșu ți-au cumpărat,
 Ceteraș
 Din Făgăraș!
 Pinteoa, când o aușia,
 Crișcă una și grăia:
 — Maică, măiculéna mea!
 Mare ești
 Puțin pricepi!
 Póle lungi și minte scurtă,
 Femeie nepricepută:
 Nevasta mi-s furcile,
 Vin roșu mi-i sângele,
 Ceteraș
 Ii hoheraș!
 Maică, măiculéna mea!
 Du-te 'n capul satului,
 În funduțul grajdului,
 În grajdul cel ferecat,
 Adă-mi un murg de furat,
 Cu șea nouă înșelat,
 Cu nouë chingi 'nchingat,
 Cu nouë frêne 'nfrênat,
 Să mă duc în fugă mare,
 În oraș în Bălgărad,
 C'acolo-s domnii de sfat!

Si maică-sa s'a și dus
 Și murgul 'i l'a adus
 Și murgul d'așa sufla,
 Temnița de se surpa
 Și Pinteia din ea eșia.
 Și pe cal, că se suia
 Și din graiu așa-i grăia :
 — Maică, măiculéna mea,
 Du-te 'n cornul temniții
 Și-mi mai adă-o cărămidă,
 Să te ved, ca prin oglindă,
 Că de ađi mâne 'n colea
 Ochii tēi nu m'or vedé,
 Nicī gura nu m'a mustra
 Cu cine-mī petrec lumea!

Apoi la sfat se ducea
 Și cătră domni, că dicea :
 — S'aveți, domnilor tot bine,
 Că n'ați fost harnici de mine!
 — Să mergi, Pinte, sănētos,
 Ca și-un voinic, cum ai fost,
 Ca un trandafir frumos,
 Care-l bate vēntu 'n dos
 Și n'are nicī un miros!
 — Pași, pași, pași,
 Murgule, pași!
 Să ajungem la pădure,
 Und' béu hoți pe iepe sure,
 Fără cărți, fără țidule!

Cântă mierla din pădure :
 — Cine-a furat să mai fure,
 Păgubașul să-l spânzure
 De clombița fagului
 Cu căpăstrul șargului,
 Că ȕeu, hoțul sĕracul,
 Mult își sparge el capul
 Când pornesce la furat
 Spovedit, cuminecat
 Și de Dumneȕeu — iertat!

O variantă a acestei balade, publicată de d-nul Gr. Sima, preot în Cărpeneș, o aflăm în „Transilvania“ din 1890. Ȓtă-o:

Pintea.

Jele-i, Dómne, cui e jele
 Jele-i Dómne, codrului,
 De armele voinicului,
 Că te plouă și te ninge
 Și n'are cine te 'ncinge,
 Că voinicul, ce le-a 'ncins,
 Șede la temniță prins ;
 Voinicul, ce le-a purtat,
 Șede 'n temniță 'ncuiat.
 În temniță

La Băiță
 Sunt doi frați,
 Tare legați
 Cu curele
 Până 'n șele,
 Pentru a lor mari greșele;
 Unu-i Stanu
 Ungureanu,
 Unu-i Pintea voinic mare,
 Care 'n lume sémén n'are.
 Da 'n gîrliciul temniții,
 Șede măicuța Pintii,
 Ea 'mpletisce-un brîu sêrbesce
 Și pe Pinteal-idojenesce:
 — Pinte, Pinte, dragul meu,
 Ên' ascultă ce-ți dic eu:
 Las' pe Stanu
 Ungureanu,
 C'a pus capul taică-têu
 Și l'a pune și p'al têu!
 Dér Pinteal că se 'ntorcea
 Cătră maică-sa grăia:
 — Maică, măiculéna mea,
 Mergî tu la domni și te rógă
 Pe mine să mă slobódă,
 Că de când îs la 'n hisóre,
 Mi-a vint vremea de 'nsurare,
 Că de când îs la robie,
 Bate-mî pêrul la călcăie,

Mustețile-mî bat brațele,
 Și barba genunchile!
 Maica Pintii s'a luat
 Și la domni c'a alergat
 Și la domni, că s'a rugat,
 Să-l lase din închisóre,
 C'a vint' vremea de 'nsurare;
 Că de cându-i la robie,
 Bate-i përul de călcâie,
 Mustețele-i bat brațele,
 Și barba genunchile.
 Èr domnii se 'nțelegea,
 Și astfel răspuns îi da:
 — Du-te și la Pinteai spune,
 Că ađi mâne-or să-l cunune,
 Că pe Marți pe prânđul mare,
 Atuncea l'om însurare,
 Că nevasta-i căpëtată,
 Țapă lată ferecată,
 De car' n'a ved'nt nici-odată.
 Și nănaș din Făgăraș!
 Maica Pintii s'a luat,
 Și răspunsul 'i l'a dat,
 Că pe Marți pe prânđul mare
 Atuncea l'or însurare,
 Că nevasta-i căpëtată,
 Țepă lată, ferecată,
 De car' n'a ved't nici-odată,
 Și nănaș din Făgăraș.

Érá Pinteá-'i răspundea,
 Şi din gură așa grăia:
 — Maică, măiculéna mea!
 Du-te la grajdul de paltin,
 Şi-mi adă murguţul galbin.
 Când murgul s'apropia
 Lăcatele descuia,
 Uşile le despica,
 El din temniţă scăpa,
 Pe murguţ mi-s'arunca
 Şi din gură cuvênta:
 — Haidaţi, boeri, după mine,
 Sè vă 'nvêţ a trăi bine!
 Ér domnii, că trămurau,
 Şi din gură așa-mi grăiau:
 — Sè mergi, Pinte, sănêtos,
 Ca un trandafir frumos,
 Că ni-s caii învăţaţi
 Şi la fugă nededaţi!

O altă baladă despre Pinteá vi-
 tézul, aflată în Sâncel lângă Blaşiu,
 e următórea:

Pinteá şi soru-sa.

În cetate în Băiţa
 Suntu-mi doi robi în temniţă:
 Unu-i Pinteá hoţomanul,
 Altu e Stan Ungureanul.

De mâncare cin' le cară?
 Da soru-sa Anghilina
 Le cară prânđul și cina.
 Pinteaa din gură grăia :
 — Soră, sorióra mea!
 Spune-mi visul, ce-ai visat?
 — D'am visat, frate, visat:
 Doue pânze d'albe lungi,
 La capétul pânzelor
 Stau doue turme de oi,
 Și la capétul din jos
 Doi corbi stau și croncănesc.

— Soră, sorióra mea!

Adevărat / Central University Library Cluj

Ce-ai visat,
 C'ale doue pânze lungi
 Mi-or fi calea pân' la furci;
 Al' doue turme de oi
 Va fi lumea după noi;
 Corbii, carii croncănia,
 Domnii, cari ne sfātuia....
 Bate vântul, iérba cresce,
 Ieși, soră. de mă primesce
 Și-mi fă haina trupului
 În portuțul codrului,
 Și-mi croesce o mintie
 Ca frunđa verde din vie.
 Și-mi croesce un comănac
 Ca frunđa verde de fag.

S'aud ape ciuruind,
 Păserelele cântând;
 Care-o fi pasărea mea
 Să s'alégă singurea
 Și să-mi scriu o cârticea,
 Cărticéua cu cernele
 Că eu port haine cu jele
 Și stau cu capu 'n zăbrele,
 Pare c'am făcut tot rele
 Dinaintea maicei mele!...

În fine, în Tătârlaua, nu de-
 parte de Blășiū, aflaiū, următórea ba-
 ladă despre:

Drăguța Pintii.

Strigă Pinteia dintre lunci,
 Dintre lunci, din văi adênci,
 Nime 'n lume n'auđia
 Numai singur maică-sa:
 — Ce-mi strigi, Pinteo, ce-mi strigi
 [dragă
 Orî opincuța ți-ai rupt,
 Orî boii ți-ai pierdut,
 Orî merindea ți-ai gätat,
 Pinteo, ce ți-s'a 'ntêmplat?
 Êr Pinteia din graiū grăia:
 — Maică, măiculéna mea,

Nicî ȝpinca nu mi-am rupt,
 Nicî merindea n'am sfîrşit,
 Ci-am simţit şî-am adormit
 Sub un pom mare 'nflorit,
 Pomul mi-s'a scuturat,
 Florile m'o 'mpresurat,
 Ş'un şerpe mare bălaur,
 Maică, cu capul de aur,
 S'o băgat, când dărmiam eu,
 S'o băgat în sînul meu ;
 Cu cȝda mijlocu-mî frânge,
 Cu gura inima-mî suge !
 'Nvêlue-ţi mâna 'n chindeu,
 Şi ţi-o bagă 'n sînul meu
 Şi scȝte şerpe bălaur,
 Maică, cu capul de aur !
 Maica din gură grăia :
 — Decât, Pinteo, făr' o mână,
 Mai bin' Pinteo, fără tine ;
 Dér du-te la tatăl tȝu,
 Dȝr de-o fi el mai milos !
 — Êtă, tată, drăguţ tată,
 'Nvêlue-ţi mâna 'n chindeu
 Şi ţi-o bagă 'n sînul meu,
 Şi scȝte şerpe bălaur
 Tată, cu capul de aur,
 Cu gura inima-mî suge
 Cu cȝda mijlocu-mî frânge !
 Taică-sȝu din graiũ grăia :

— Decât, Pinteo, făr' o mână,
 Mai bin'. Pinteo, fără tine,
 Dér du-te la soru-ta,
 Dór de-o fi ea mai milósă!

— Soră, soră, draga mea,
 'Nvélue-ți mâna 'n chindeu
 Și ți-o bagă 'n sinul meu,
 Și scóte șerpe bălaur,
 Soro, cu capul de aur,
 Cu gura inima-mi suge,
 Cu códa mijlocu-mi frânge!

— Decât, frate, făr' o mână,
 Mai bin' frate făr' de tine;
 Dér du-te la mândra ta,
 Care te iubesci cu ea!

— Mândră, mândruléna mea,
 'Nvélue-ți mâna 'n chindeu
 Și ți-o bagă 'n sinul meu,
 Și scóte șerpe bălaur,
 Mândro, cu capul de aur;
 Cu gura inima-mi suge,
 Cu códa mijlocu-mi frânge!...

Nici vorba nu o-a gătat,
 Mâna 'n sín și-o-a băgat
 Și a scos un bréu de aur,
 Lung și greu ca un bălaur.

— Mândră, mândruléna mea,
 Încinge-l Dumineca,
 În ciudă la soru-mea
 Și-l încinge 'n sərbători,
 Tot în ciudă la némuri!

Din cele aduse până aci din viața lui Pinteș vedem, că el aievea a fost un bărbat voinic, vitez, născut a fi liber și cu durere de inimă, cătră cei necăjiți și cu ură neîmpăcată cătră asupritori. Din care cauză în treg poporul român, atât din Maramureș și părțile ungurene, cât și din Ardeal, Bucovina și Moldova, păstrează cu scumpătate numele lui în deosebite legende și balade.

Multe legende și balade referitoare la Pinteș s'or mai fi aflând resfirate prin poporul nostru din Dacia Traiană, căci dără nu înzadar cântă poetul:

Acésta-i țera basmelor,
Ce 'ngân' a noastră minte
Prin frémétul fantasmelor
Din timpî de mai 'nainte.

Multe s'or fi aflând resfirate și de acelea, care se referesc la alți eroi legendari de ai noștri. Tote, tote de pe tot locul, ar trebui adunate ca să nu se pierdă, cum se pierduri cele 6 cărți Sibiliçe din 9, ce oferisă muerea cumană regelui Romei și căruia 'i se pără, prea fabulos prețul lor, dér la urmă pentru ultimele 3 oferi prețul a tote 9.

(Fin)

72812 201